

HOTARUL

◀ ▶ ▶ ▶ ▶ ▶

Revistă literară și culturală

◀ ▶ ▶ ▶ ▶ ▶

SUMAR:

Gh. Ciuhandu	Ce ni spune o „Pravilă” dela Arad
Al. Negură	Muntele (poezie)
Ed. I. Găvănescu	Un studiu inedit a lui Vasile Goldiș
N. Ladmiss-Andreescu	Revirement
Pompiliu Puliciu	La încorporare
Gh. Moțiu	Stropi din cascada vieții
Gh. Moțiu	Epigrame
Marcel Olinescu	O poveste cu un șoricel
I. Șt. Moldovan	Tristețe (poezie)
I. V. Racea	Instantanee
Teodor T. Țiucra	Arta desenului englez

Insemnări: Preocupări culturale regionale (a. n.)

Cărți: Radu Gyr: Stele pentru leagăn, — G. M. Vlădescu: Menuetul (a. n.), — C. Argintariu: Setea norilor, — Gh. Atanasiu: Desmoșteniții (o. m.), — Șt. Zweig: Erasmus, — Dr. Igrec: Rassa și Rassismul, — I. Peltz: Actele vorbește, — Dr. N. Martin: Naufragații dragostei (f. maier).

Reviste: Viața literară, Prichindel, Progres și cultură, Ramuri, Arhivele Olteniei (o n.)

HOTARUL apare sub îngrijirea unui comitet de redacție

HOTARUL apare lunar, abonamentul fiind:
Pentru autorități, instituții și întreprinderi comerciale, financiare și industriale
pe an — — — — 200 lei
pentru particulari — — — — 100 lei

* * *

HOTARUL va apare în 24, 28 și 32 pagini.

PENTRU DOMNII AUTORI. Manuscrisele nepublicabile nu se păstrează și nu se înapoiază. Cele admise de comitet vor fi publicate în ordinea primirii. Domnii autori sunt rugați a trimite manuscrisele scrise la mașină, pe o singură pagină și perfect citibile.

Pentru tot ceiace privește *redacția*: manuscrise, cărți, reviste, etc. a se adresa:
Al. Negură, publicist, Arad.

Abonamentele și tot ceiace privește *administrația*, se vor adresa
I. Filipaș, str. Penes Curcanul, Arad

HOTARUL

Ce ni spune o „Pravilă“ dela Arad?

În biblioteca episcopiei Aradului se găsește o veche carte munteană: Pravila dela Târgoviște (1652). Faptul în sine nu e un fenomen rar în viața Românilor dintre Crișuri, printre cari se găsesc, până și astăzi, încă multe exemplare din Pravila târgovișteană și din contemporanele lor moldovene, din vremea mitropolitului Varlaam. Însemnătatea, în câtva, specială a exemplarului dela Arad, este a se căuta în altceva: El are o notiță marginală, slavonă, — deci într'o limbă ce nu e din patrimoniul acestui ținut, întru cât pe aici nu s'au găsit încă manuscrise slavone de rânduială și slujbă bisericească. Iar celelalte notițe din carte, ni arată mult puțin: cum colindau asemenea cărți, odinioară, în cuprinsul teritoriilor locuite de Români.

Distanțele mari și repeziciunea, cu cari circulau odinioară cărțile noastre bisericești este un fenomen nestudiat până acum îndeajuns.

D-l N. Iorga, de ex., a găsit în biblioteca bisericii Sf. Nicolae din Șcheii-Brașovului o carte de Mineiu pentru luna Ianuarie, pe care stă scrisă, în slavonește, însemnarea: „Dela Putna aceasta carte, din Moldova“¹⁾. Tot așa, tipăriturile brașovene ale diaconului Coresi se găsesc până la celelalte puncte îndepărtate: prin Maramurăș și Bihor.

Alt caz, mai apropiat de noi. La 1742 apărea, în București, Evanghelia, din care

un exemplar se găsește și la Mănăstirea Bodrogului. Dl N. Iorga remarcă prezența acolo a acestei cărți,²⁾ dar nu reproduce și inscripția așa de plină de înțeles, de pe paginile Evangheliei. O reproducem noi,³⁾ pentru a se vedea din ea: ce eveniment mare era câștigarea unei asemenea cărți în lumea satelor noastre de atunci, și cum ajungea ea, dela București, la Nadiș, în județul Sălașului, în acelaș an al tipăririi, pentru a se așeza în cele din urmă la Mănăstirea Bodrogului (Banat).

Încă un caz: La Remeți (m-re), în Ardeal, d-l N. Iorga ni-a păstrat, depe un Octoih, următoarea notiță, ce face legătură cu marea comună românească Socodorul, din câmpia Aradului. Iată notița⁴⁾ „Aceasta sf. carte este a bisericii a Socodorului, ce se chiamă Octoihi și iaste cumpărat dreptu florinți unghurești 18; să n'aibă alții a o lua dela sfânta biserică pân'va fi Socodorul și sfânta biserică din Socodor ...mșta (luna) Ian. 2: 1751. Și-am scris eu popa Petru și Costandin, și Chirica Șipotă birău mare,

²⁾ Ibid vol. I. pag. 114.

³⁾ „Aceasta sfântă evanghelie o au cumpărată *jupânul Radu Chirilă și jupâneasa* dămisale *Agafă* și li-au dată pentru satleul dănilor sale și a părinților dănilor sale și o dată (?) și o au dată anume lui *popa Gheorghie* să-i fie și dămisale pe leciorii leciorilor dămisale și nime să nu atenaiască, nici să o poată lua cineva, sau ceva sânge de a dănilor sale. Mărturii sunt foarte bune din *Nadiș*, carele iaste în varmedea sălașului *lângă Cehu*, fiind adunați în casa *voivodului Gheorghie*. Deci a fost anume *Maxim Gheorghie*, *Todor Ciocan Găvrilă*, *Moca Gligorie*, *Onu Petrea*, *Ilea și Floare*, *Popa Gabor*, *Onca Marcului și Mihailu Niculi*. Atunci au fost carsul aniloru 1742 și au dat împreună cu evaghelia și un filon (felon) tot așa să le fie pomână de vecie *Avram*, *Bârboara*, *Văsiu*, *Anuța*“.

⁴⁾ N. Iorga: o. c. II. 159.

¹⁾ N. Iorga: Scrisori și Inscriptii ardelene... vol. II. pag. 65.

Păida Mișca și jupânul Diiamandi, negu-
țătorul*) din Socodor“.

În acelaș chip, ca mineiul dela Putna,
ajuns la Brașov, ca evanghelia dela Bucu-
rești la Bodrog, ca Octoiul dela Socodor
ajuns la Remetii din Ardeal, tot așa și
Pravila, și-a făcut călătoria culturală-misio-
nară dela Târgoviște, peste Bihor, până la
Arad.

Minunată putere, și plină de tăle —
ce a circulat pe d'asupra tuturor frontierelor
politice — a așezat Dumnezeu în vechile
noastre cărți bisericești!

După aceasta lungă dar nu tocmai de
prisos întroducere, — să vedem acum: ce
ni spune mai de aproape exemplarul arădan
al Pravilei târgoviștene.

Cea mai veche inscripție din această
carte este o notiță slavonă ce o redăm
în facsimil, în transcriere și în traducere.

Eu am scris eu Radul diiacon fiul
popii Vasilie din Aninoasa
în zilele lui Io. Șerban Voevod luna
fevr. 6 zile
văleat 6187.

Din aceasta notiță se vede, că la anul
(6187—5508) 1679 dela Hristos Pravila era
la mâna diaconului Radul și, poate, era pro-
prietatea tatălui acestuia popa Vasilie.

Cine să fi fost acest Radul? și de
care Aninoasa e vorba, dintre cele șapte
localități cu acelaș nume!) nu putem ști.
Ea, însă, poate fi numai una din cele află-
toare atunci sub ascultarea lui Șerban-
Vodă.

Autorul notiței, însuși ridică o încer-
titudine prin scrisul său, când în șirul prim
al inscripției își zice „diacon“, iar în altă
notiță dela pagina 794 („Az pisah Radul

Textul celor patru șire de inscripție
(pag. 657—660 în carte) e următorul (pe
cât reușim cu transcrierea):

Аз pisah az(?) Radul diacon sin
popa Vasilie ot Aninoasa
v'deni Io. Șerban Voevod mșt, fevr. 6din
văleat 6187
Adică:

*) Am remarcat, prin alte cercetări, în comuna
Socodor, ca și în alte comune românești, „comercianți“
„greci“, cari erau Macedo-Români; altmintrea nu s'ar fi
așezat în sate românești.

diiacol“ — cu un „l“ suprascris limpede)
își zice „diacol“ — diiacul.

Cum Pravila din chestiune a venit
încoaci peste Aninoasa și Bihor, până la
Arad, de fel nu ni-se pare nenatural acest
drum. Indată după tipărirea ei (și înainte
de data notiței din chestiune) dăm de o
legătură specială, deși incidentală numai,
a Munteniei cu Bihorul. La 10 Sept. 1658

*) Câte-o Aninoasa se găsește în fiecare din județele
de azi: Cetatea-Albă, Dâmbovița, Gorj, Hunedoara, Muscel,
Trei-Scaune și Vâlcea.

adică, Radu comisul, se afla în Oradea-mare, în expediție cu Turcii și scria, la acest dat, lui Popa Vasilie, parohul Brașovului, aflător în bune relații cu boerii din Muntenia. Firește, Radu comisul nu e identic cu Radul al nostru. Dar nici aceea nu e exclus, ca, pe atunci, să fi venit, din Muntenia în Bihor, și fețe bisericești. Dar să părăsim ipotezele.

Hronologiceste, proxima notiță de importanță culturală, după cea reprodusă ce o găsim în Pravilă, este următoarea (dela 1784): „Aceasta Pravilă iaste alui popa Vasilie din Budureasa⁷⁾ și o au legatu popa Mihaie dinu Beiușu⁸⁾ pentru 4 florinți, v(ă)l(ce)to 1784. Seris-am eu popa Tanasie dinu Drăgănești⁹⁾ ...Popovici a(nno) 1784“.

Exemplarul din Pravilă mai cuprinde o singură notiță concretă (pag. 203), în care se spune despre carte, că este a parohului din Burda¹⁰⁾, Vasilie Papp, născut în Pocioveliște¹¹⁾ la 1839. Acesta era frate

⁷⁾ Comună lângă Pocioveliște, aproape de Beiuș.

⁸⁾ O remarcabilă figură de preot bihorean: cuvântător, copist, compactor și pictor, dela care cunoșc și un antimis.

⁹⁾ Alta comună din apropierea Beiușului.

¹⁰⁾ Comună la fel; sediu al episcopului calvinizant Avram Bardanfelvi (dela Burda), din 1641.

¹¹⁾ Comună învecinată cu cea precedentă: vechiu centru de cartografie românească a ținutului. Acolo am remarcat („Tribuna” dela Oradea, No. 46 1919) prezența unui „diac Ion din Pocioveliște”, care copiasc — de pe un manuscris mai vechiu, ori de pe tipare? — o Cazanie calvinizantă a lui Coresi, scriindu-și, la prefață, numele său în loc de al lui Coresi.

cu răposatul episcop Ioan I. Papp al Aradului, dela care a rămas aici Pravila.

Prin urmare, vedem, în rezumat, drumul — verificat după putință cu ajutorul notițelor — făcut de aceasta carte: Târgoviște, Aninoasa, Budureasa, Drăgănești, Burda, Pocioveliște, Arad...

Aceasta carte este numai una din miile și sutele de exemplare din cărțile românești, cari, aproape trei veacuri neconținut, — începând dela tipăriturile coresiene românești, și cele moldovene și muntene de mai apoi, și până la înființarea tipografiei de concurență confesională dela Blaj, — au străbătut reciproc, peste crestele Carpaților, ca cele mai de seamă instrumente de propagandă, formând unitatea sufletească și culturală românească și așezând temelilele unității politice românești...

Iată, de ce soartea acestor cărți și inscripții¹²⁾, vechi și unele și altele, ar merita o specială atenție, până nu dispar cu desăvârșire¹³⁾.

Gh. Ciuhandu.

¹²⁾ Dl. N. Iorga (Scrisori și Inscripții ardelenice și maramureșane) a început să le adune, în două volume.

¹³⁾ Mai anii trecuți încercasem să angajez autoritatea eparhială dela Arad pentru colecționarea prin transcriere de către preoți, a notițelor de prin cărțile bisericești din eparhia Aradului. Dar am ajuns la prea puține rezultate.

Muntele

Născut rob adâncului, în încătușeri a crescut...
a clocotit, cu măruntaele pământului, la un loc,
și când apăsările să-l înfrâneze, n'au mai putut,
prin ele și peste ele, și-a innălțat trupul de foc!

De-atunci s'a aprins, de cer, și steaua lui...
soarele l-a cuprins în brațe, cald, ca pe un frate;
zările din marginea marginii pământului,
de imensitatea luminii lui, au fost înfiorate!

Hoinar, între pământ și cer, trupul și-a sfâșiat
și prefăcându-și sângele, în izvoare,
„Omului”, l-a dăruit, să aibă pe ce-și pluti rod bogat,
să-l treacă flămânzilor, de dincolo de mare!

Un studiu inedit al lui Vasile Goldiș.

S'au implinit doi ani dela moartea lui V. Goldiș, dar imaginea lui stăruie încă atât de vie înaintea ochilor noștri. A fost o pozoabă și o mândrie a acestui oraș, ca și celălalt mare dispărut, Șt. Cicio Pop.

La pomenirea pioasă care s'a ținut la Palatul Cultural prin magistrala conferință a profesorului Ioan Lupăș, să ne fie îngăduit

și nouă să aducem prinosul unui simțământ de pioasă amintire, publicând un studiu inedit al lui V. Goldiș, în această revistă, care se mândrește astăzi de a-l fi avut printre marii ei colaboratori.

Manuscrisul ce-l dăm acum la iveală, e scris pe 39 pagini mari, n'are titlu, nicio dată și nicio iscălitură. E o ciornă scrisă în fuga condeiului, cu inevitabile ștersături și adăugiri, care-și aștepta poate forma definitivă. Imprejurările politice, desigur, nu i-au îngăduit autorului să publice acest studiu.

Din punct de vedere al fondului, paginile ce publicăm sunt o admirabilă, clară și obiectivă înfățișare a problemei naționale în Ungaria și a relațiilor noastre cu Maghiarii, în prima parte a acestui studiu V. Goldiș

expune trezirea sentimentului național la Unguri - dieta dela Pojon 1791, — precum și la celelalte naționalități conlocuitoare.

Diferitele aspecte ale legăturilor politice ale Austriei și Ungariei cu minoritățile, deci și cu noi. Românii, sunt prezentate succint până la dualismul din 1867.

În a doua parte se explică geneza pasivismului, cine erau exponenții acestui curent politic, consecințele nefaste ale acestei direcții, ce se rezuma în formula — oportunistă dar și pesimistă în același timp — de: „În zădar”¹⁾.

Ca o reacțiune binefăcătoare vine curentul viu al Memorandului, când o nouă viață se afirmă în Transilvania. Austria și Europa întreagă iau cunoștință de existența unei acute chestiuni a naționalităților în Ungaria — rana internă a fostei monarhii.

În fața loviturilor, Românii trebuie să lucreze la trezirea conștiinței naționale, singura noastră temelie pentru viitor. Acestea sunt pe scurt ideile ce se desprind din studiul lui V. Goldiș.

O întrebare se pune: Când a fost scris? Putem data aproximativ această dată după o frază lămuritoare pe care o găsim în text Căci vorbind despre I. Rațiu și Gh. Pop de Băsești, Goldiș scrie că amândoi „sufer acum în temnițele Ungurilor”²⁾.

I. Rațiu și Gh. Pop de Băsești au fost închiși după procesul Memorandului. Sentința s'a dat la 25 Mai 1894. La 25 Iulie 1894, I. Rațiu intră în temnița dela Seghedin, iar Gh. Pop de Băsești, la Vaș. Toți Memorandiștii erau însă eliberați în după masa zilei de 16 Sept. 1895, în urma unui ordin telegrafic.³⁾ Se știe că intervenise pentru aceasta regele Carol I al României. Deci, articolul lui V. Goldiș este scris între aceste două date: 25 Iulie 1894—16 Sept. 1895 și scris probabil la Brașov, căci abia la 1900 se stabilește Goldiș la Arad, ca secretar al Consistorului de aici.

¹⁾ fol. 36.

²⁾ fol. 21.

³⁾ Cf. Teodor Păcășian Cartea de Aur vol. VII. Sibiu 1913 p. 670—672 și Enciclopedia română a lui Diaconovici vol. III p. 731.

Manuscrisul mi-a fost dăruit de pâr. Gh. Ciuhandu.

În numărul de față publicăm prima parte a studiului care merge până la dualismul austro-ungar din 1867. Toate trimiterile și explicațiile sunt ale noastre.

* În lupta mare și grea a poporului românesc pentru existența sa, în timpul din urmă s'au ivit unele fenomene, care indică născuțea de a se validată a unor tendințe streine de natura acelei lupte. Din imposibilitatea naturală de a gândi mii și mii de capete într'un fel, au eșit la iveală și au început să se cristalizeze ca centre de grupări astfel de idei, care sunt contrare dezvoltării istorice a țărilor noastre naționale.

Dospirea acestor idei și propagarea lor în cercuri mai largi ca centre de grupări politice o ținem de periculoasă binelui nostru. Acesta este îndemnul scriselor de față, eară scopul lor este o astfel de clasificare a situației noastre politice, din care pentru tot Românul de inimă și cu mintea la loc să rezulte o înțelegere clară a împrejurărilor și drept urmare a acestei înțelegeri să rezulte cunoștința pozitivă a felului de luptă pe care trebuie să-l urmăm.

O clarificare a prezentului însă fără cunoașterea trecutului este imposibilă. Va trebui deci să ne ocupăm înainte de toate cu trecutul și din motivul amintit și mai ales, fiindcă la afirmațiunile noastre privitoare la prezent argumentele ni le dă numai lumina aceluia trecut.

Deci, să luăm aminte!

* * *

În timpul nou popoarele Europei au format totdeauna un întreg cultural. Ideile generale, care denotă câte un pas înainte în dezvoltarea generală a popoarelor europene, am putea zice a lumii întregi, în evul nou mai târziu sau mai de vreme au fost adoptate de toate popoarele culte și astfel istoria timpului nou nu este istoria singuraticelor popoare, ci este istoria acelor principii comune, după care popoarele toate au căutat să-și asigure o realizare tot mai gradată a fericirii pământesci. În șirul acestor principii revoluția franceză formează o puternică stațiune. Oamenii au ajuns la convingerea că feudalismul și monarhia absolutistă răzimată pe acest feudalism nu le asigură în măsura dorită fericirea pământescă și au pretins, ca aceste principii să fie înlocuite prin democrație și constituționalism. Democrația și constituționalismul condiționau o validitate largă a individualității. Individualismul absolut este contrar oricărei formațiuni de stat. Pentru aceea individualitatea trebuie să fie disolvată în oarecare principii mai generale. Principiul mai apropiat individualismului este liberalismul și naționalitatea. Astfel notele principale ale dezvoltării mai nouă în istoria omenirii sunt: liberalismul și naționalitatea.

Revoluția franceză în istoria omenirii înseamnă: liberalism și naționalitate.

De aici încolo popoarele Europei pretind în

viața lor politică validitatea tot mai mult a principiilor: liberalism și naționalitate.

Aceasta este nota esențială a luptelor din timpul modern. Este însă foarte natural, că dintre aceste două principii cel al naționalității este esențial, ear cel al liberalismului are numai valoarea unui mijloc. Popoarele au crezut și tot mai cred încă, că asigurarea cât mai temeinică a naționalității lor este cea mai de căpetenie condițiune pentru fericirea lor pe pământ.

I.

Aceste idei răsar ca din văzduh între toate popoarele Europei, ele se lătesc, se întăresc, produc mișcări și acțiuni politice și încetul cu încetul schimbă forma de viață a popoarelor europene.

Pela sfârșitul secolului al 18-lea principiul liberalismului și al naționalismului se ivesc și în Ungaria. În dieta din Pojon dela 1791 o fracțiune însămnată pretinde deja „drepturile omului”, eară majoritatea însăș înscrie în cartea legilor drepturile naționalismului.

Dieta aceasta însă, compusă exclusiv din Maghiari, accentuând principiul național, desconsideră total naționalitățile nemaghiare din Ungaria și monopolizează principiul național în favorul rasei maghiare. Și tocmai în acel timp naționalitățile nemaghiare de sub coroana sf-tului Ștefan dau dovezi puternice, că și ele au înțeles spiritul timpului, că și ele pretind îndreptățirea principiului național în viața lor socială și politică. În același an, când Maghiarii la Pojon accentuează naționalismul ca basă nouă, ca ideal nou în viața lor politică, în anul 1791 în dieta Ardealului dela Sibiu *Românii* presentă în „Supplex libellus Valachorum” pretensiunile lor, în care cer recunoașterea lor ca națiune deosebită în viața politică a țării, eară în congresul lor dela Timișoara *Sârbii* pretind asemenea asigurarea individualității lor naționale. *Croații* deja de mai nainte, poeți, scriitori, oameni politici, inteligența întregă manifestă alipirea la principiul național ca condițiune principală în viața lor viitoare politică. La *Slovaci* Kollar scrie „Hei, Slovane” — la razele calde ale ideilor nouă răsărite în Apus, toate popoarele Ungariei se trezesc din amorțeala medievală la viață nouă, la *conștiința națională*.

Era evident, că orbirea Maghiarilor, de a monopoliza principiul național în Ungaria întregă numai pentru rasa lor, va produce un contrast fatal între această rasă și între celelalte popoare din țară, care și ele erau însuflețite de același ideal, ca Maghiarii, care asemenea cereau să li se dea puțința de a se desvolta mai departe pe bazele naționalismului.

Lupta produsă de acest contract foarte natural s'a început și era să urmeze, — dacă această luptă n'ar fi fost înecată pentru moment prin uraganul din Apus, care, ridicat chiar pe aripile ideilor celor noi, începuse să amenințe nu numai interesele dinastiilor europene, ci periclita chiar și existența națiunilor, ca unități individuale ale vieții europene.

Napoleon, urcând culmile mării individuale,

a uitat motorul ridicării sale și în orbirea gloriei a luat în pieioare interesele de naționalitate și de liberalism ale popoarelor. Astfel interesele popoarelor au început să coincidă cu interesele dinastiilor, călcate asemenea în picioare. Dinastii și popoare se ridică în contra usurpatorului și — el este învins.

II.

Popoarele Europei după respingerea lui Napoleon credeau și așteptau, că acum are să urmeze punerea în praxă a ideilor noi, ce le însuflețeau. Dar s'au înșelat. Dinastiile europene crezând că periclitarea tronurilor a fost cauzată de ideile cele nouă de liberalism și naționalitate, și-au dat mână pentru ca (să) stârpească aceste idei din sânul popoarelor. Astfel *alianța sfântă* pune din nou piedici dezvoltării naturale a istoriei europene.

Habsburgii, ca membri de frunte în această alianță esercită în aceste timpuri absolutismul cel mai înfricoșat și în Ungaria. *Francisc I* nu suferia nici să auză cuvintele „liberalism“, „naționalism“ și altele de felul acestora.

Între astfel de împrejurări e foarte natural, că pe deoparte Maghiarii n'au puțința de a înăspri raporturile naționale dintre ei și popoarele nemaghiare ale Ungariei, pe de altă parte aceste popoare încă fuseseră acum silite să aștepte timpuri mai bune pentru realizarea aspirațiilor lor naționale. În acest chip se esplică, cum lupta începută la 1791 încetă pe vremurile lui *Francisc*.

Pela sfârșitul domniei acestui monarch însă atât starea politică a Europei în genere, cât și rezistența națională a Maghiarilor în special slăbesc puterile absolutismului și în dieta deschisă la 1825 Maghiarii iau din nou firul început la 1791.

Din nou Maghiarii încep să pretindă validitatea liberalismului și a naționalismului în țara lor. Guvernul Ungariei condus din Viena e gata să facă concesiuni în direcțiunile acestea, dar numai încet, în sens cât se poate de conservativ. La început între curentul liberal și național al Maghiarilor și între aplicările spre concesiuni ale guvernului vienez nu era diferențe neaplanabile și dezvoltarea istorică a țării luase un mers natural. Această epocă o reprezintă în viața Maghiarilor numele regenerator, contele Ștefan Széchenyi.⁴⁾ Poeți, istorici, tineri înflăcărați încă potențează în măsură nenaturală aspirațiunile Maghiarilor. Se ivesce influința fatală a lui Kossuth. Între aspirațiunile moderne ale Maghiarilor se amestecă tradiții vechi. Oamenii încep să vorbească despre jugul secular al unei dinastii streine, și din mânturile uitate reînvie memoria lui Bocskay.⁵⁾

⁴⁾ Contribue la înființarea Academiei maghiare. Cel mai înverșunat dușman al lui Kossuth, Széchenyi a fost șeful partidului moderat, de înțelegere cu Viena. S'a sinucis la Döbling în 1860. Memoriile lui le-a editat A. Zichy în 1884.

⁵⁾ Bocskay Ștefan, primul principe reformat al Transilvaniei între 1604—1606. E în luptă cu Rudolf II.

Rákóczy.⁶⁾

Cu cât mai mult aspirațiunile Maghiarilor devin mai înflăcărâte, cu cât mai mult acele aspirațiuni se amestecă cu tradițiuni revoluționare, cu atât dinastia își perde încrederea în loialitatea Maghiarilor și guvernul țării începe a privi cu neliniște dezvoltarea lucrurilor. Oamenii curții încep a bate în retragere față de înclinațiunile spre concesiuni liberale și naționale. Contrastul dintre poporul maghiar și dinastie devine tot mai acut, tot mai vădit.

În sfârșit Kossuth răscoală poporul și *revoluția din 1848/9* este încheierea luptelor începute la 1791 în Ungaria.

În decursul desfășurării acestor evenimente se întâmplă însă un lucru de tot curios.

Spiritul timpului pretinde validitatea principiului național ca bază nouă în dezvoltarea popoarelor. Principiul național află mijlocul cel mai puternic în liberalism. Astfel și Maghiarii paralel cu principiul național introduc în instituțiunile țării și liberalismul.

Popoarele nemaghiare din țară asemenea doresc naționalismul și liberalismul. Este evident, că liberalismul, democrația Maghiarii n'au putut o introduce numai pentru ei. Ar fi ridiculă încercarea de a dovedi, ci li-e era imposibil Maghiarilor, ca iobăgia spre pildă să o șteargă numai la poporul maghiar, eară pentru popoarele nemaghiare să o lase și mai departe în ființă. Astfel e clar, că lupta Maghiarilor, pentru liberalism a fost binevenită naționalităților, și în această privință Maghiarii și Nemaghiarii se întâlneau, luptau umer la umer ca tovarăși, ca frați în luptă.

Idiot sau prefăcut trebuie să fie acela, care ar nega, că izbânzile Maghiarilor pe terenul democrației n'au fost și spre folosul popoarelor nemaghiare din Ungaria. Ștergerea iobăgiei, împărțirea mai dreaptă a greutăților, egalitatea înaintea legilor — au fost lucruri dorite și primite cu bucurie adevărată de toate popoarele Ungariei. În lupta aceasta a lor de fapt Maghiarii au câștigat multe simpatii la popoarele conlocuitoare. Această împrejurare ne esplică, cum mulți nemaghiari în timpurile dinaintea revoluției și în decursul revoluției chiar luptau între rândurile Maghiarilor. În ziua memorabilă de 3/15 Martie 1848 pe piațele Pestei dimpreună cu Jókai și Petőfi erau mulți tineri români, care se însuflețeau de aceleași idei, care dimpreună cu tinerii maghiari salutau cu bucurie soarele ideilor liberale și democratice.

În această privință Maghiarii și Nemaghiarii aveau aceeași țintă, luptau pentru aceleași idealuri. Și pe acest teren ar fi putut și s'ar putea și acum, să se efeptuiască *înfrățirea româno-maghiară*.

Maghiarii chiar până astăzi țin, — și nu fără drept, — că Nemaghiarii trebuie să le fie mulțumitori pentru introducerea liberalismului de-

⁶⁾ Francisc Rákóczy, răsvrătit împotriva Austriacilor. Răscoala e mai ales în nordul Ungariei și al Transilvaniei. La 1707 e principe al Transilvaniei. După pacificarea dela Satmare din 1711, Fr. Rákóczy pleacă în Franța și de-aici în Turcia unde moare în 1735, la Rodosto.

mocrat în Ungaria și mulți Maghiari din cauza aceasta de fapt nu înțeleg cauza nemulțumirii popoarelor nemaghiare din țară.

Căci ei uită un lucru esențial.

III.

În dezvoltarea modernă a popoarelor europene democrația — ce e drept este una dintre ideile cele mai productive, dar *esența* acestei dezvoltări nu este democratismul, ci *ideea națională*. Liberalismul modern este numai *mijloc* pentru înfrângerea naționalismului. Când Maghiarii au estins binefacerile liberalismului asupra tuturor popoarelor din Ungaria, dar totodată ideea națională au monopolizat-o numai pentru ei, au făcut tot așa cum ar face vre-un bine voitor (?) al nostru, când ne-ar da un cuțit bun și frumos în mână, dar pânea ar închide-o dinaintea noastră zicând, că destul bine ne-a făcut, când ne a dat cuțitul, pânea e numai a lui. Noi cu cuțitul în mână sau vom muri de foame sau va trebui să luptăm cu problematicul bine-făcător, ca să ne dea și pânea. Ba poate am arunca bucuros cuțitul, numai pânea să ne-o dea, căci doară o să putem îmbrăca și fără cuțit.

Această comparație e icoană fidelă despre dezvoltarea lucrurilor politice în Ungaria dela 1791 încoaci.

Maghiarii, vrând-nevrând, au trebuit să împărtășească de binefacerile liberalismului și pe Nemaghiari, dar principiul național l-au monopolizat pentru ei înșiși. În statul feudal nobilul era totul, iobagul nu era nimic. Maghiarii au schimbat această stare de lucruri așa, că acum Maghiarul să fie totul, nemaghiarul să nu fie nimic.

Această tendință nenaturală și utopistă Maghiarii o justifică cu tot felul de bazaconii. Astfel de caraghioslicuri sunt: „crearea unui stat unitar național“, „ideea de stat maghiar“, „patriotismul maghiar“ și altele de acestea.

E foarte natural, că popoarele nemaghiare din Ungaria, prin aceste tendințe vădite de maghiarizare, au fost lovite în cele mai scumpe ale lor sentimente. Astfel, cu toate că liberalismul maghiar le era binevenit și lor, naționalitățile din Ungaria deja de prin primele decenii ale secolului încep a veni în conflict tot mai aspru cu rasa maghiară. Maghiarii în orbirea lor șovinistă erau fără cruțare. Prin anii 1846 și 1847 matriculele românești erau deja scrise în limba maghiară și eu însumi am văzut, cum în matriculele bisericești române gr. or. din Lipova „loanii“ erau botezați în „Iános“-i.

Astfel, pe când Maghiarii din cauzele expuse mai sus vin în neînțelegeri cu dinastia, ei intră în conflict și cu popoarele nemaghiare din Ungaria. A fost deci o urmare firească a acestor împrejurări ca naționalitățile nemaghiare ale Ungariei să fie mânațate în apele dinastiei, *Croați, Sârbi, Slovaci, Germani și Români*, toți nemaghiarii Ungariei dau mâna cu dinastia în contra șovinismului maghiar. Contrastele se înăspresc tot mai mult și în revoluția din 1848/9 toate popoarele nemaghiare din Ungaria luptă alături cu dinastia în contra Maghiarilor.

Nici până astăzi Maghiarii nu înțeleg lucrul acesta. Ei învinuiau curtea din Viena, că ar fi răsculat naționalitățile în contra lor. Înaintea Maghiarilor „Camarila“ a fost cauza, că naționalitățile din Ungaria în revoluția din 1848/9 au luptat toate pentru dinastie. Este clar din cele espuse, că această părere este numai părerea fără nici o bază a șovinismului orbit de patimă.

Revoluția Maghiarilor a fost oprimată. Guvernul din Viena se întoarce la absolutismul lui Metternich. Acest pas al dinastiei a fost însă fatal. Absolutismul vienez era în vădită contradicție cu spiritul timpului și în mod necesar, mai târziu sau mai de vreme, trebuia să cadă. Dacă guvernul din Viena ar fi avut înțelepciunea ca după trântirea Maghiarilor să organizeze imperiul habsburgic pe bazele naționalismului și ale liberalismului sănătos dând tuturor naționalităților egală îndreptățire de a se dezvolta în înțelesul acelor principii, ce stăpâneau lumea, în înțelesul naționalismului și al democrației, dezvoltarea imperiului ar fi luat un mers natural și sănătos. Toate naționalitățile s'ar fi dezvoltat, toate și-ar fi aflat fericirea dorită în cadrele imperiului și față de puterile dezvoltate ale tuturor naționalităților, șovinismul maghiar care a adus și va mai aduce imperiul la dezastru, ar fi fost adus la imposibilitate, ar fi fost îngropat pentru veci în trecutul aparițiilor istorice.

Dinastia a crezut însă, că servește mai bine intereselor sale, dacă reactivează încercările seculare de absolutism autocrat. Fiind această încercare în vădită contradicție cu spiritul timpului, în contradicție cu aspirațiunile tuturor popoarelor din monarhie, ea a înstrăinat de dinastie din nou pe toate popoarele imperiului. Toate popoarele din monarhie încep a se apropia prin interesul comun de a combate absolutismul.

Această stare de lucruri produce o schimbare curioasă și în raporturile dintre Maghiari și Români. Ei întâlnesc neîncredere la curte, căci curtea era cu neîncredere față de toate popoarele imperiului. Toate popoarele doreau validitatea ideilor nouă în viața lor politică, dar dinastia perhareasca aceste idei. Acesta este izvorul natural al neîncrederii dinastiei față de toate popoarele sale. Avram Iancu își pierde mințile în desperarea sa, căci vedea zădărnici jertfelor aduse de poporul său. Români de frunte și mulți intră în prietenii politice cu Maghiarii văzând, că au a se lupta în contra aceluiaș rău. Cu toții apăsați, cu toții nefericiți, popoarele Ungariei încep a se apropia. Vom vedea mai în colo urmările naturale ale acestei împrejurări.

Spiritul timpului, evenimentele politice încep însă să slăbească puterea absolutismului. Emigrația maghiară, aristocrația și poporul maghiar scie să tragă foloase din situațiunea critică a dinastiei. Se face pactul din 1867/8. Maghiarii se împac cu dinastia. Popoarele nemaghiare ale Ungariei însă, neorganizate și fără școală politică, lasă să treacă evenimentele peste capetele lor și acestea popoare în pactul din 1867/8 abia sunt luate în considerare.

În Ungaria începe viața politică modernă și Maghiarii reiau firul dezvoltării lor dela 1848. Naționalitățile nemaghiare revin la starea, în care se aflaseră la 1848. Absolutismul vrând nevrând, a trebuit să considere întrucâtva serviciile naționalităților prestate în 1848-9 și li-a făcut ici-colea concesii, care le-au întărit prin unele instituții de însemnătate mai mică și mai ales prin producerea unei inteligențe mai numeroasă. Dar atât și nimic mai mult.

La împăcare dinastia tot mai nutrea oarecare neîncredere față de Maghiari și din cauza aceasta mai mult, decât din considerațiuni pentru serviciile prestate, pentru ca să nu scape din mână cu desăvârșire alipirea naționalităților, curtea insistă pentru *legea naționalităților*, eară Românilor le mai dă și *autonomia bisericească*. Români mai prevăzători și mai cu tragere de inimă pentru neam, rămân desilusionați. Uniunea Ardealului cu Ungaria potentează această decepționare. Pentru aceea mulți dintre Români și poate cei mai buni intră în vederile acelor Maghiari, cari protestează în contra pactului din 1867-8 și cereau independența deplină Ungariei.

Românii reîncep lupta pentru viața lor, pentru ideea națională.

Astfel ajungem la actualitate.

IV.

Din păcăniile dela 1848-9 Maghiarii n'au învățat nimic. Ei la 1867 încep a-și continua lupta pentru crearea statului național maghiar.

Poziția Românilor — ca să lăsăm la o parte celelalte naționalități — față de starea cea nouă a lucrurilor este împede. Români sau intră în vederile Maghiarilor și trecând încetul cu încetul, după firea lucrului, prin toate fazele dureroase ale desnaționalizării, se fac Maghiari sau se hotărăsc la luptă pe viață și pe moarte în contra desnaționalizării lor.

În privința aceasta Români sunt una. Ei **nu vreau** să se maghiarizeze. Indivizi pierduți și singuratici nu valorează nimic în această mare cestiune. *Românii nu vreau să se maghiarizeze*. Asta e clar și hotărât.

Dar ce să facă, ca să se susție ca individualitate națională deosebită în cadrele țării? Aici începe discuția despre modalitățile luptei.

Unii Români perzându-și speranța de a putea conta pe ajutorul dinastiei întru realizarea aspirațiilor național românesce și îndemnați de omogenitatea intereselor de sub absolutism, — după cum am arătat — s'au alăturat la partidul Kossuthist, care cerea independența Ungariei pe baza uniunii numai personale.

Procedura acestor Români a avut puternice motive. Înainte de toate era natural, ca Români, care pretindeau validitatea principiului național însoțit de liberalismul democrat, să se alieze cu acea partidă maghiară, care pretindea și ea, mai mult decât ori care partid din țară, naționalismul și democratismul. Această comunitate de interese și de idealuri în timpul absolutismului apropiase

foarte mult pe Români și pe maghiari unii de alții. Pe timpul absolutismului în gimnaziile Maghiarilor din Ungaria proprie studenții români cultivau pe față și cu mare însuflețire idealul național și principiile democratice, fără ca profesorii lor să-i împiedice în acțiunile lor de această natură. Studenții gimnaziului din Arad, care era în mâinile Minorităților, aveau societate de lectură românească, aveau o foaie de săptămână românească și scoteau în volume tipărite poeziile lor naționale și adesele lor în contra absolutismului. Și directorul gimnaziului, fiientatul Lidu cu exemplul Românilor îndemna pe tinerii maghiari să facă și ei tot așa⁷⁾. Astfel e lucru de înțeles, cum în acele timpuri au crescut tinerii români care simpatizau cu aspirațiunile Kossuthiștilor. La Arad Mircea B. Stănescu devine cu timpul vice-președintele clubului Kossuthist, în Ardeal oamenii ca George Pop de Băsești, dr. Ioan Rațiu, care amândoi sufer acum în temnițele Ungurilor, intraseră în partidul Kossuthist. Chiar și ilustra familie a Mocsonyescilor încă primise veleități Kossuthiste.

Dar și pentru acești Români în curând urmară zilele desilusionării. Partidul Kossuthist încetul cu încetul se scutură de veleitățile unui liberalism adevărat și începe a se arăta în firea sa adevărată ca cel mai șovinist partid politic din țară. Maghiarii Kossuthiști, care erau de altă părere, au trebuit să tacă și cel din urmă dintre ei, Alexandru Mocșary⁸⁾ a fost ucis politicesc chiar de partidul său, care îl ridicase mai înainte la demnitatea de vicepreședinte al partidului.

Românii Kossuthiști decepționați începură a

⁷⁾ V. Goldș se referă desigur la activitatea societății de lectură a elevilor condusă de elevul pe atunci Mircea B. Stănescu, a cărui biografie a dat-o Oct. Lupaș în Revista Institutului Social Banat-Crișana an. I No. 1 pag. 10-17.

M. B. Stănescu redacta două reviste, una literară și alta umoristică, amândouă scrise cu mâna. Producțiunile poetice apar mai târziu sub numele de „Muguri și între tinerii proși ce colaborează la acest volum, în alară de M. B. Stănescu mai sunt Moise Botla, Iulian Grozescu (a cărui colabora e la *Flacăra Română* din Pesta o vom înălța, poate, cândva). Elevii maghiari își aveau societatea de lectură, condusă de Emerich Biró, cu o foaie scrisă tot cu mâna — „Clopotețul” (Oct. Lupaș o. c. p. 12-13).

Am căutat în arhiva liceului cu binevoitorul concurs al dlui dir. A. Crișan, ca să gășesc unele informații mai ample despre această activitate a elevilor români. Mai putem adăuga că Stanvoits Imre (Stănescu) era în cl. IV în anul școlar 1854-5. E menționat că învață desemnul, franceza și declamă versuri la serbări. În 1858-9 era în cl. VIII. Tatăl său era preot ortodox în Micălaca și se numea Atanasie Stănescu. Elevul nu era stipendist și își plătea didactul. În matricolă se trece: *proponit fluide, interpretatur bene, scribit expedite, Testimonium utriusque sem. admanatum die 15 Aug 1859*. Atunci își ia certificatul de absolvire Mircea B. Stănescu. Director era Emerich Rudolf, care preda istoria. (V. Matricolele liceului pe anii școlari 1854-5 și 1858-9).

⁸⁾ Mocșary Ludovic om politic maghiar. Din partidul lui Deák, a trecut în partidul de stânga al lui Kossuth și a fost președinte al acestei grupări mai mulți ani. Din cauza ideilor sale conciliante cu minoritățile din Ungaria, a fost silit să se retragă din partidul Kossuthist în 17 April 1886. Români l-au oferit lui Mocșary un splendid album, pentru atitudinea lui înțelegătoare față de problema naționalităților. I s'a oferit și candidatura la Caransebeș în locul lui Doda. I s'a mai zis și „corbul cel alb” V. T. Păcălean o. c. p. 272-3. După o informație particulară — care rămâne să fie controlată Mocșary a fost socrul prof. Șiegescu.

se retrage din alianța nenaturală, în care ajunseră, și exemplul lor spori șirul acelor experimentări, care dovedesc, că Maghiarii sunt oameni, pe ale căror promisiuni în viața politică de fel nu te poți baza. Pășania lui Dragoș și soții săi din 1848/9 în starea cea nouă a lucrurilor a eșit în relief mai luminos și Români în definitiv au început să se convingă despre adevărul părerii lui Moș Axente, că Maghiarii sunt cei mai haini politici din lume.

Și cu toate acestea mai sunt încă și astăzi Români, care doresc partidului Kossuthist. Aceștia însă au alte resoane. Ei zic, că Români ar trebui să ajute Kossuthiștilor, ca Ungaria să devină independentă pe deplin. Căci atunci — zic Români Kossuthiști de astăzi — Maghiarii lipsiți de sprijinul Austriei în fața majorității covârșitoare a naționalităților din Ungaria vor fi aduși de forța majoră a împrejurărilor interne, ca să abzică de politica lor șovinistă și să recunoască egala îndreptățire a naționalităților din Ungaria.

Astfel după părerea acestor Români noi am trebui să ajutăm pe Maghiarii Kossuthiști întru atingerea scopului lor. Părerea aceasta e înrădăcinată la mulți Români și e greu de combătut, căci mai ales în ale politicii fiecare se simte îndreptățit să fie profet. Dar înainte de toate oamenii, care au studiat serios rădăcinile stărilor prezente, ușor vor înțelege, că o Ungarie independentă este imposibilă, până mai există casa de Habsburg și cu ea imperiul austriac. Existența imperiului austriac însă, din considerațiuni pentru un pericol mare european, este interesul Europei întregi și în special este în interesul neamului românesc. Au recunoscut-o aceasta chiar și politicienii cei mai de frunte ai României libere. Dacă n'ar exista marea slavă, care ne înconjură, politica Kossuthistă la Români ar avea reson. Intre împrejurările faptice însă, în care se află geograficește, poporul român, a face între Români politică Kossuthistă înseamnă a-ți tăia creanga de sub picioare. Acest resonament este atât de zdrobitor pentru Kossuthismul român, încât nu mai e de lipsă să mai amintim, că politica Kossuthistă ar fi la Români

și o politică de duplicitate, pe care poporul n'ar înțelege-o de fel, căci nici nu i-ai putea spune adevărul întreg și astfel conducătorii noștri politici în curând ar ajunge în conflictul cel mai dureros cu însuș poporul românesc.

Cred deci, că este evidentă imposibilitatea politicii Kossuthiste între Români. Dar politica aceasta nici nu se dă pe față. Cu toate acestea am ținut a releva păreriile privitoare la această chestiune, căci intru adevăr aceste păreri de fapt existente la unii Români influențează ici-colo acțiunile politice ale Românilor. Ar fi foarte bine, ca Români toți să abandoneze odată pentru totdeauna aceste nefericite alure Kossuthiste.

Kossuthismul nu s'a validat în viața politică a Românilor ca procedură practică, ci a rămas mai mult în cadrele unei discuții teoretice. Români n'au făcut politică Kossuthistă. Să vedem deci ce au făcut?

În primele diete ale erei constituționale Români s'au prezentat la dietă prin câțiva deputați ai lor. Acești deputați în alianță cu deputații altor naționalități nemaghiare din patrie, au încercat validarea drepturilor naționale ale nemaghiarilor. Înzădar. Maghiarii i-au respins. Autonomia bisericeii române gr. or. și legea de naționalități au fost postulatele dinastiei, și maghiarii numai de dragul împăcării cu dinastia le-a conces, cu gândul însă, ca întărindu-se, să le abandoneze prin alte legi și dispoziții. Așa s'a și făcut. Legea de naționalități astăzi numai pe hârtie există, iară autonomia bisericească e umbră. Maghiarii să gândească deja să le și șteargă pe amândouă.

Dupăce lupta constituțională în parlament se arată imposibilă și zadarnică, și dupăce Maghiarii ajunși la putere încep a-și continua cu o energie bruscă politica lor, șovinistă dinainte de 1848, Români jigniți în ce au ei mai scump, se desgustă, se amărăsc și o deprimare generală cuprinde sufletele lor⁹⁾.

⁹⁾ Ms. fol 1—25.

Publicat de:

Ed. I. Găvănescu.

REVIRIMENT

Domnului LUCIAN BLAGA, omagiu.

Două admirabile eseuri au semnalat întoarcerea Ardealului în câmpul literar părăsit și uitat, necultivat, de generația imediat postbelică: „Peisaj ardelean“ al tânărului dascăl format la Cluj Grigore Popa¹⁾ și „Viața literară românească în Ardealul de după unire“ al d-lui Iacob Breazu, și domniasa clujan.

Deși scrise de literați cu vederi diametral opuse, aceste eseuri au dat naștere — pe lângă controversa îndelung desfășurată de înșiși tinerii autori — la o discuție mai largă care a avut darul să desvăluie dedesubturile unei stagnări periculoase, precum să lămurească avântul luat dela 1930 încoace de revuistica literară.

În cele patru zări ale Ardealului, în centrul lui, în orașe care s'au crezut o vreme că nu pot conta literar în viața acestei elanice provincii românești, au apărut reviste literare — de ideologii diferite; tocmai de aceea bune pentru remarcă. Dacă ar fi numai cele trei mari periodice literare: „Pagini literare“ la sud-vest, „Gând Românesc“ în centru și „Familia“ spre nordul provinciei, tot ar fi destul pentru a se arăta celor neîncrezători, celor ce nu înțelege rostul slovei în dezvoltarea generală a unui popor, că într'adevăr, în Ardeal bate vânt nou și sănătos.

Nu încerc aci o enumerare a periodicelor literare — unele excelente, altele bune, altele sub nivel, dar toate unite în același efort de evidențiere culturală provincială — pentru că s'au făcut catalogări, indexe, totalizări, de alții în alte locuri și la vremi oportune.

O acțiune cere în prim plan suflet, animație. Cu suflet și animație Ardealul literar de după 1930 s'a ridicat și a înflorit. Și mai ales, cu suflet tânăr. Nici nu era altfel cu putință.

Politica, inevitabilă după un cataclism ca cel trecut între 1914—1919, a atrofiat simțul estetic, elanul metafizic, în folosul realului, pipăibilului, trăirii fizice, dinamismului materialist. În astfel de condițiuni, o îndreptare era un deziderat imposibil de îndeplinit. Însăși cei cari — de o vârstă cu politicienii postbelici — aveau încă un crez literar, se vedeau în imposibilitate de a și-l îndeplini din cauza lipsei de înțelegere, de solicititudine din partea celor între cari trebuiau să-și trăiască țelurile. Cazurile domnilor: Lucian Blaga, Victor Papilian, Aron Cotruș și încă doi, trei, sunt cu totul izolate. Ascensiunea acestor creatori se datorește aproape integral revistei „Gândirea“ care, pornită dela Cluj, a avut și posibilitatea, și tăria, să evidențieze puterea de muncă, viziune și creație a talentelor grupate în jurul domnilor Nichifor Crainic și Cezar Petrescu. Dincolo de copertile acestei reviste, nimic remarcabil, nimic de preț, în câmpul literelor ciscarpatică.

Această inexistență culturală, în contrast cu marele avânt dinainte de războiu (Goga, Coșbuc, Iosif, Hodoș, etc...), a fost remarcată de școlarii anilor 1920—1930. Acești școlari, cari pe bănci de liceu n'aveau ca îndreptar literar decât pe cei cu două generații înaintea lor, au căutat răul, l-au aflat și au pornit, cu sorți de isbândă — după cum azi se vede — la stârpirea lui și la reșezarea scrisului de pe plaiu la locul ce i se cuvine.

Faptul că tineretul bea apă dela izvoarele literare ale modernismului, dadaismului, sau vreunui alt nou curent literar, este un merit pe care dacă cei cu o generație în urmă nu-l înțeleg, îl vor înțelege cu siguranță, cei din generația care se ridică.

De cinci ani deci arta ardeleană, literatura, prin excelență, s'a însoțit și drumul este în pronunțat urcuș. Din acest fericit iureș estetic, se desprinde ca mai bogată în producție, mai cizelată calitativ, poezia. Poezii noi din Ardeal au găsit, pentru exploatare, bogății însemnate de înaltă tensiune spirituală cari dozate judicios, au dat opere de adevărată revelație, de înalt miraj:

De flacăra mi-aș crește tânguitoarea strună,
Mi-aș întinge degetele 'n raze de lună,
Din constelații mi-aș smulge metalul măsurilor
Și cântecul din fluierul pe care plânge Mama Pădurilor.
(Teodor Murășanu: *Botol*)

Măinile albe 'n joc spre devenire
Improspătau mirate înseilări
Și omogen deschise 'n depărtări
Singularitatea o 'nchegau în fire.
(C. S. Anderco: *Măini*)

Și 'n georgeie
a'mpistră
zgârgori rupți din curcubeu,
maci pe stoguri sângerând,
jorzi de salcă 'n râu plângând
și pe umeri,
în cheiță,
albe flori de romoriță.
(C. Miu-Lerca: *Portul și mândra*)

Sunt, citările noastre, plămădeli de serioasă cercetare emotivă și interioară, de plin avânt poetic, de o maturitate pe care, în general, nu au putut-o atinge poeții anilor 1918—1930.

Și nunumai citările acestea sunt singurele cele mai bune producții poetice ale tinerilor ardeleni.

*

Dintre aceștia, ne-am oprit ades cu sentimente de bucurie, asupra versurilor semnate prin diferite reviste, de către domnii: *Emil Giurgiuca, George Popa, Ion Th. Ilea și Ștefan Baciu*. Nu-i proclamăm aci ca fiind cei mai buni, cei mai profunzi, cei mai mari poeți ai generației noi, dar îi

¹⁾ Pagini literare An. 1 No. 1.

remarcăm pentru că suntem convinși că din opera lor vor rămâne pagini luminoase cari vor birui întinericul anilor, cari vor fi luate cândva ca model de limbă românească, de sensibilitate poetică. Și pentru că pe harta literară a Ardealului de azi, pot fi așezați în anumite puncte de altitudine.

Emil Giurgiuca se fărâmițează cam de prin 1925 prin pagini de reviste, cărora le dă un suflu alb de întreagă poezie. În volum nu-l avem. Așa că ne va fi greu să-l apreciem unitar, în bloc. De vom greși în cele ce vom scrie, aceasta ne va fi circumstanță ușurătoare. Dar orcât am greși, atunci când spunem: Giurgiuca este cel mai reprezentant poet al Ardealului de azi pe tărâmul poeziei sensibil-erotice, nu ne îndoim de veracitatea spuselor noastre.

În avalanșa modernistă — pe care poetul nu o desconsideră nici ca factură, nici ca fond chiar — erotica lui Giurgiuca are o notă de mare și integru uman. Nu alunecă pe panta semidecentei (indecentul este integral eliminat), cu toate că evidențiază fibral eroticul. Un drum de mijloc, în care expresiile prea bolnăvoase, precum pulbera vocabularului excitant greu de evitat în asemenea producții, sunt ocolite cu măiestrie:

Când buzele noastre își sorb vâpaia durulă
Sufletele ni se împletesc în amar,
Ca rădăcinile într'o piatră de hotar
A doi pomi ce în ramuri se sărută
(Abecedar: *Plâns No. 15-16*)

Sensibilitatea versului nu poate scăpa în icoane vii, expresive, deși imaginea poetică este reprezentată total. Un erotism înălțat pe culmi de fin impresionism, diafantizat, pulverizat chiar de nervul suprasensibil al poetului, aflăm în aceste luminoase versuri:

Vrea 'n rochie de spumă să te vadă
Grădina de cădelniși cu parfum
Bunădimineața, fată de zăpadă!
(Cântec să se ducă somnul: *Brașovul Lit. No. 19-20*)

Încât dacă nu vom întinde coarda sensibilității alături de aceea a poetului, ne va fi foarte greu să ne integrăm ideologiei versului (metrică și structură tehnică fiind pornite din calcul estetic nu sunt suficiente, pentru că aprecierea „la rece“ a unor asemenea versuri nu este justă nici cel puțin din punct de vedere formal).

Dar Giurgiuca este un subjugat al marilor dureri:

În fiecare creangă se mistuie o vioară.
(Îrdere: *Frize, II, 3*)

sau:

Ai înghețat în noaptea mea pe veci
Suavă ramură 'n omăt de lună!
(Muștrare: *Abecedar 45-48*)

sau și mai lămuritor:

Tu podul meu de cântec peste moarte,
Odată și odată un țipăt imens vom fi împreună

La marginea pământului, opriți în noaptea,
Cu spaimă, de stelele mari, din genună.

(Incrustare pe un gât de vioară: *Gând Rom. III, 4*)

Deși poetul nu desconsideră *înțoarcerea* la bucuria de a fi om, de a trăi așa cum îți este dat ca om să trăiești:

Odată și odată prepețițele zărilor n'or mai sări
[prin fânațe
Și omul își va întoarce fața la pământ.

(Incrustare pe un gât de vioară)

află ca fără însemnătate faptul că:

Octombrie în aur bolnav îmbrăcat

Cuprinde 'n crengi nimicul

(Joc vechiu: *Frize II, 1*)

când poate să aștearnă:

... pe prag un braț de soare,

(Cântec să se ducă somnul)

când, liniștit, are bucuria:

Să stea un pic aici până s'or scutura

Fulgi de somn de pe pleoapele de floare.

(Cântec să se ducă somnul)

când, mai ales, lumea aceasta, care are atâtea compromisuri, atâtea nimicnicii, poate fi văzută și prin ochianul neprăfuit al unei largimi de spirit pe care ni-o dă nemărginirea, care face cumăestrie supraumană:

Din fiecare bulgăr să răsară o floare

(Rușăciune simplă de primăvară: *Gând Rom. III, 4*)

Scuturată esteticeste, poezia lui Giurgiuca nu e mai puțin profundă. Poetul, stăpân pe limbă, pe modelajul adecuat al cuvântului, își va altoi sensibilitatea pe o tehnică modernistă în formă, largă însă, virtuoză chiar acolo unde înțelege că trebuie să facă o legătură între tradiție și viitor

Pe mână argintat mi-a ruginit abisul
Imi latră steaua clopotele verzi de apă,
Iar pe buza rocelor ce 'ntorc în sapă
Desferec doar un pumn de abur: visul

(Muștrare: *Abecedar 45-48*)

Aceeaș întoarcere spre fonduri trecute, dar zidite în forme noi, aflăm în multe din poemele lui Giurgiuca. Acest trainic poet al generației noi, nu este un negativist, nu se dorește revoluționar (cum vom vedea mai la vale cazul Ilea); dar știe să-și țină scrisul, cu lumină și frăție, pe liziera dintre emotiv și rațional. Este, acesta, un lucru de remarcat, mai ales că se tinde, în prezent, la un fel de *mecanizare* totală a poeziei (formulă de import).

De aceea, Giurgiuca, revendicat de tineret, este admis de cei cărora lira le-a cântat (și poate le mai cântă) pe cu totul alte coarde.

Dacă totuș, se poate găsi o vină poeziei acestui subjugat, este inventivitatea, ades excesivă,

de cuvinte și plâsmuri difuze. Dar față de albul masiv al operei sale, acest defect este minim.

Cu totul altul este cazul lui *George Popa*.

Mai tânăr ca Giurgiucă, mai formalist, mai sintetizant, acest poet, format sub aripa avalanșei ardelenismului literar nou (este de găsit în poezie de prin 1932), evoluând dela un semănătorism integral:

Au plâns azi noapte 'n slăvi cocorii
Vâslind pe drumuri lungi de toamnă,
Și 'urma lor au plâns și norii.

(Chenar trist: *Lanuri No. 3*)

ajunge să creeze imagini ca acestea:

Floarea trupului se flagela lent
în ritmul tobelor de piele —
când coardele se îndârjiau strident
devenea un fluid de inele.

(Coreografie: *Brașovul Lit. No. 21-22*)

sau să se oprească la forme de înaltă ținută poetică:

Avea păsări în vârful degetelor.

(Despre oameni și arbori: *Lanuri 22-23*)

sau:

A pus atunci pe ape fantasme și corăbii

Și-a înflorit cuvinte 'n vârf de săbii.

(Prințul pornește spre legendă: *Gând. Rom III, 2*)

Poezia lui George Popa excelează în imagini formale, într'un expresionism ponderat, într'o plasticizare a viziunii poetice în forme cari — deși á fond sunt acuzabile de oarecare semănătorism — se integrează perfect poeziei moderne, pe alocuri versul său fiind deabinelea modernist.

Formalul expresionist al lui George Popa se atașează unei structuri semi-spirituale:

... nu ne mai cunoaștem în oglinzi —
Ne-am văzut *se pare* 'n apele lor goi
de-am strâns grăbiți vestmintele pe noi.

(Cheie: *Lanuri 20 21*)

• Uneori acest formal expresionist, devine cosmic, transformat în senzație:

Purtăm tristețea 'n sânge ca pe-o soră,
ca pe-un înalt miraj după feciorie:
dacă n'ar fi ea, poate niciodată
nu am fi scris poezie.

... rămîne tristețea pentru visul căzut,
pentru neputința aceasta din noi,
pentru amurgul ridicat ca un zid,
pentru 'ngehunchiere în noroi.

Tristețe, soră, rămâi aici,
înima te crește și degetul te scrie,
fluid amar alunecând în sânge,
înalt miraj după feciorie.

(Confesie: *Lanuri 17*)

Technica exteriorizantă pe care o utilizează poetul cu succes, ne dă posibilitatea să bănuim, eum un relief fin sculptat, mirajul tăcut al tristeții. O redare așa de expresivă a sentimentului am mai întâlnit la Bacovia, al cărui emul se doarește — cel puțin aparent — George Popa. Pentru el starea aceasta psihică nelămurită, „tristețea aceasta soră“ care se cere în permanență alături de noi, este supremul motiv de creație, de izbucnire a unui prea-plin estetic, admirabil realizat și în ipostaza seninătății:

În inimă cu cântecul nescris
călătorul se urca prin dimineți —
un cântec proaspăt ca un cer deschis
și *sc.urat de tristeți.*

(Cântec mai pur: *Lanuri 20-21*)

și în ipostaza unui sbucium interior profund; de neînălțurat:

Alee. Copaci.

O față își cânta *altădată* pe clavecin tinerețea.

Poate și de aceea e *prezentă tristețea.*

(Despre oameni și arbori: *Lanuri 22-23*)

și atunci când amintirea copleșește actualul trăit cu vizibile rădăcini în trecut:

All cer, pe suflet, ca o amintire,
tristețe crescută 'n viori;
anii n'au dece să se mire
că te-am păstrat în sânge și în porți.

Peste orele tinere de acum

Cântecul va ști să rămână.

(Absență: *Brașovul Lit. 21-22*)

Am insistat asupra „tristeții“ în poezia lui George Popa, pentru că noi o aflăm integrată structural nervului poetic al autorului.

La celălalt capăt al suflului poetic, sensibilizat cu mare notă de *personal* de pana lui George Popa, stau câteva poezii erotice, cari prin îndrăzneala conceptului și formei, sunt unice în literatura ardeleană nouă. Au fost publicate în revista „Lanuri“. Le relevăm pentru că le aflăm originale și lizibile, chiar când frizează lascivul:

Veni apoi freamătul tălpilor și jocul de pântec,
carnea se despica lacom și greu,
era atât de nou pentru mine acest cântec
c'am fost uitat de soare și de Dumnezeu

(Destin: *Lanuri 7-8*)

Versurile deși au o încordare erotică excitantă — la propriu și la figurat — nu sunt totuși triviale. Ordinea, tehnica slovei pe care o utilizează poetul, fac din fraze oarecum îndrăznețe, redări simple ale unor stări omenești:

Copilul privi pe furiș și atent

să surprindă misterul lumii ascuns în trup —

mătăsurile gândului se rup

și jocul e același, febril și dement

Târziu . . .
stăteam triști — și așa de vremelnice
împotriva patimii imuni —

(Recidivă: *Lanuri* 9)

Pentru evidențierea calităților de mare zugrav
al senzației de vid avută în preajma faptului ero-
tic, reproducem în întregime „Poemul pentru că-
derea florilor“ pe care l-am aflat printre manu-
scrisele autorului:

Azi trupul tău o să treacă 'n
zodia frângerilor de mesteacăn.
Uitemne, freamătă mâinile ca niște crengi subțiri,
sub cerul tras peste noi și peste amintiri.

Ne mirăm de anii copți cari-au crescut
și de toate tainele ce până azi nu le-am știut,
de zâmbetu 'nflorit pe buze strămb,
sau de pocnetul mugurilor la carâmb.

Cineva din copilărie ridică degetul și
nu mustră că 'n odaie e prea besnă:
deschideți ferestrele copii.

Simțim o mică moleșală la glesnă
ne-a obosit cunoașterea acestui nou alfabet
pe care nu-l va putea scrie orce poet.

Deschidem ferestrele cum ai deschide o carte,
dar afară nu e schimbată nicio culoare
și iarăș ne mirăm cât e copilăria de departe.

Nu vorbi. Din febra sângelui s'a scufurat o floare.

Oricât de expresivist s'ar dori George Popa,
chiar în acest poem scris se pare într'o stare in-
spirativă specială, *poetul* a biruit *omul*. Poemul
a înălțat lascivul la rangul de artă, lucru neîntâlnit
la noi nici chiar în ultima parte a poeziei
argheziene²⁾ (care se arată a fi prea casnică pen-
tru a se priza ca erotică).

Înainte de a încheia rândurile despre poezia
lui George Popa, dăm la iveală și o poemă a sa
— unică se pare — cu caracter social. Este prea
lungă pentru a o reproduce în întregime. Pentru
incunoștințare, vom cita o strofă:

Ierburile nu vor fi pentru cei mari
neștiutor și vegetal culcuș;
durerea celor mulți dar singuri tari
trecură 'n pumni precum isvoare 'n munți,
va răstigni 'ndrăsnelile pe frunți
(Gongj: în manuscris)

Rămâne ca cititorul să aprecieze valoarea
estetică a acestui poem, atunci când va apare în
pagini de revistă.

În general, despre poezia tânărului ardelean
George Popa se poate vorbi prea puțin acum.

Prin poziția socială ce încearcă să afișeze
în prim rând — și în al doilea prin duritatea or-
ganică a versului său, *Ion Th. Ilea* este un izolat
al generației. Chiar în perioada de formație poe-
tică — atunci când versul lui Ilea înclină spre

un creștinism specific ardelean — conceptul poe-
tic al autorului „*inventarului rural*“ a fost const-
tant izolat.

Deși nu s'a născut poeticește sub zodii cu
aspect pur social, afilierea lui Ilea la ideologia
difuzată de paginile revistei „Societatea de mâine“,
în care dantescul versului eșit de sub pana acestui
țăran adevărat din Năsăud a găsit amplu ecou,
afilierea deci la o doxologie socialistă adesea, a
avut repercursiuni mai târziu nu numai asupra
activității literare a autorului — ceace nu este
un mare rău — ci și asupra activității sale poli-
tice — ceace e mai grav, mai ales că cei ce
cunosc verbul lui Ilea îl apreciază nu ca socialist,
ci ca pur român plin de uman și de fiurul in-
tegru românesc al înțelegerii. Ilea se vrea umani-
tarist și nu reușește să fie decât uman; se dorește
răsvrălit și nu isbutește decât un aspect de etic
al nemulțumirii (eufemism just în acest caz), se
apreciază tovarăș marxist când în realitate vede
bine că nu poate fi decât numai frate.

Scriitorul acestor rânduri nu este un integru
credincios. Nu este nici cel puțin un laic convins
de virtuțile pământești ale semenilor sacerdotali.
Nu poate fi deci acuzat de ipocrizie atunci când
găsește în volumul „*Inventar rural*“ al lui Ilea
versurile următoare ca piatră de hotar a unei ac-
tivități literare care se voește exteriorizată altfel
de cum este autoînțeleasă.

O rază a apusului de sânge
frântă de ramurile sălciilor vecine
pune aureolă de lumină
pe fruntea lui Isus . . .
Sălciile plâng.

La troița din câmpie
un drumeț se 'nchină

(Troița din câmpie: *inventar*)

Viziuni asemănătoare, deși cu vers abrupt
și rimă stridentă, excelează în primul volum al
poetului și se găsesc suficiente chiar și în volu-
mul „*Gloata*“ catalogat de critică drept revoluțio-
nar-social:

Cronicarul pe hârlie
aplecat, gârbov și trist
scrie: „o lume va să vie
nouă...“ Dar pe unde-i Christ?

(Cronică: *Gloata*)

Peste toate aspectele sociale, grandioase, ci-
vilizatoare, mărețe, fastuoase, plutește chinuitoare
întrebarea emoționantă: „Unde-i Christ?“

Primul volum de versuri al lui Ion Th. Ilea
— în contrast cu secundul — se vrea cu adânci
rădăcini înfipte în tradiție (nu în tradiționalismul
literar). Poezia modernă, care se vrea și româ-
nească, spre a evita cosmopolitismul periculos și
ucigător de estetic local, trebuie neapărat întreți-
nută cu oxigen pompat din *mediul imbold*. Altfel
nu are valoare pentru cei în limba cărora s'a scris.

Ilea a ținut cont de acest lucru numai în
„*Inventar*“. Cultul expresiei alunecă uneori în
lirism:

²⁾ Tudor Arghezi: *Cărticică de seară*.

Din culmea dealului
incepe calea laptelui
și 'n cet pe ea... urcă o stea

(Prin noapte: *Inventar*)

sau:

Liniștea patrialhală
aruncă clipele 'n vecie
și pune vâl de poezie
pe priveliștia rurală.

(Casa noastră: *Inventar*)

sau și mai eloquent:

Spune iubito care-i
drumul spre nori...

(Moment: *Inventar*)

Citatele noastre evidențiază amplu alături de cele mai multe poeme din „*Inventar*”, adevărul spuselor noastre: Ilea s'a născut cu filoane de suflet infipte adânc în glia ardeleană-românească.

Imagismul lui Ilea, prin nota de propriu întreg, axiomatic, se arată a ne da pentru viitor lucruri mai bune. Evoluând, dela primele versuri:

Turnat pe zări amurgul
clipește, lovind încet munții pe umăr.

(Nocturnă: *Inventar*)

sau:

E 'mpărțită noaptea 'n două,
minutarele de ceas,
întâlnile amindouă,
stau o clipă la taifas.

(Într'o noapte de vară: *Inventar*)

ajunge în volumul „*Gloata*”, la viziuni animatoare realizate deplin:

La răsărit un șir de munți cuprind toamna de braț,
în țară se urnesc roțile nemulțumirii
iar din adânc de mine, mușchi încordați
scormonesc aur stăpânirii.

(Aur cuvenit: *Gloata*)

sau la sumbre și voluptare impregnări tendențioase:

s'a stins o stea pe un cer păgân
și-o mamă a strâns un prunc la sân.

(S'a spânzurat aseară un om: *Gloata*)

Asemenea chiotul desnădăjduitului care se agață de nimicnicie ca de cea mai salvatoare rădăcină în mijlocul valurilor omenesți:

Cârciumare
pân' la tine
nu e cale
nu e vale
netrecută
I

Cârciumare,
adu vin, adu pahare!

(Mi-arunc argintul: *viața Literară X, 1*)

sau explozarea plină de nădejde a vizionarului utopic:

... drum fără graniți,
pe unde vor trece toți oamenii întru întâmpinare,
toți renăscuți...

(Brașovul Literar: 17-18)

sunt note poetice cari — deși încărcate de figurile de efect necesare unei anumite poezii — au o notă de personal care-l izolează pe Ilea fie de factura poetică a unui Cotruș, fie de viziunile diverse ale rusului Esenin sau maghiarului Ady. Afirmățiunile contrare ale unor critici (vezi Eug. Ionescu) nu pot fi luate în considerație, pentru că aceștia s'au grăbit să evidențieze aspectul de manifest al poeziei sociale a lui Ilea, trecând sub suspectă tăcere cealaltă latură a versurilor sale: aceea a vizionarului realizat în cea mai mare parte a operei sale.

Dar să discutăm și punctul vulnerabil remarcat de d. Eug. Ionescu.

Poezia de casă — de orice categorie — nu are un fond pur poetic, din cauza tendinței sale. Ca orice literatură dictată, va fi sau declamatorie, sau cu aspect de manifest, oricât dozaj poetic i-ar da autorul și oricât de vizionar ar fi el. De acest mare — și unic — neajuns nu a scăpat versul lui Ilea. În volumul „*Gloata*” aspectul de social al versului apare sonor, clar. Dealtfel chiar în „*Inventar*” deși — după cum am mai arătat mai sus — versul lui Ilea se hrănește din tradiție, avem unele aspecte de social. Și, probabil pentru a accentua și mai bine tendința, chiar ultimul poem al acestui volum, se arată ca orientabil pentru aspectul viitor al poeziei sale:

Distrugător ciocan
lovește 'n edificiul uman
tare — să sară arzătoare scântei —
salvatoare idei
pe nicovala unui veac rău!...

Lovește ciocane — lovește mereu.

(Ciocanul vremii: *Inventar*)

În „*Gloata*” tezistă — căci aceasta carte orce s'ar zice are un țel — cu greu valoarea poetică a autorului a putut imprima unora din poeme un aspect integrat literar, sau pur estetic. Pentru că, mai ales, esteticul în literatură se vrea descătușat de „forme impuse”, se cere valabil prin el însuși, prin înălțimea gândului, prin vibrațiile inspirative, nu prin patos ordonat, nu prin valoarea socială a ideii, nici prin strigătul de clasă sau prin vuetul tumultos — impresionant deci — al revoluționarismului social.

Ca să exemplificăm efectul diminuant al ideii, asupra estetismului poetic, reproducem parte din poemul „*Răvaș*”:

mamă,
cu vremea pe umeri
îmi place să trec înainte
câlcând peste ani ca fulgerul...

Un sentiment atât de bine redat este însă diminuat (în multe poeme ucis) de următoarele două versuri tendențioase:

... pe calea stropită cu sânge
în ajutorul Muncii.

Intercalarea acestui ditirambism a fost suficientă pentru a strica efectul unor redări de aspecte sufletești destul de reușit transpuse.

Desigur poezia astfel alcătuită va fi fiind bună pentru anumite scopuri; nu va fi apreciată însă literar decât la justă valoare, pentru că opera literară se apreciază în tot, nu în parte. Iar totul lui Ilea este oarecum defectuos. Aci este de altfel marea (?) rasilă de care s'a agățat d. Eugen Ionescu.

Dar trecând peste acest defect, care este datorat nu lipsei de vibrație interioară, vom găsi și în volumul „Gloata” multe viziuni de amploare poetică, multe redări ale unui sbucium interior sintetizat:

Rânjetul prăpădului flutură
lângă porțile minunii așteptate
(Prăbușiri: *Gloata*)

sau:

Țăranii așteaptă cu ochii muiați în rouă
o stea călăuzitoare
(Sfredelind vremea: *Gloata*)

sau și mai lămuritor:

... ziua pune armura aurului
pe umerii Craiului
ieșit din codrii răsturnați pe fila istoriei
să calce libertăți oprite.
(Horia: *Gloata*)

sunt toate — alături de alte evidențiabile pasagii — realizări reușite cari, deși încadrate de unele versuri obiective, rămân cum filioanele de aur pur din adâncuri de pământ.

Înceind considerațiile noastre despre poezia lui Ilea — insistând asupra poeziei sale care se vrea socială — facem un prognostic de viitor, care dorim să fie luat numai cu titlul de document: dacă autorul „Gloatei” va persista într'un social de natură ideologică, poezia sa va pierde din adâncime dar va câștiga facticele suprafețe; dacă însă, va lua socialul ca o canava pe care să brodeze inspirativul destul de evident al puterii sale de creație, prevedem lui Ilea o apropiere de înălțimile azurate la care a ajuns versul unui Ady, unui Rilke. Exasperarea poetică este valabilă numai atâta vreme cât tensiunea interioară primează. De îndatăce intervine o acerbare din afară, dogma tipică apare și efectul poetic — fără omogeneitate — suferă de ditirambism, manifest, exclamativ, toate acestea fiind aspecte tendențioase.

În lirica tânără ardeleană Ștefan Baciu este un fenomen aparte. Scrie și publică versuri dela 13 ani. La 16 ani era încununat cu un premiu poetic răvnit de alții cari nici la 30 de ani nu isbutesc ceace acest elev de liceu a dat literelor noastre. Precocitatea talentului, a făcut pe unii să-l afle pe Baciu mai mult sub o zodie de rafinament trecător întru ale poeziei (Petru Manoliu, Ion Valerian), gășind deficiențe chiar în poemele

premiat de Fundațiile Regale. Părerea noastră este că acești recenzenți au avut motive independente de criteriile de apreciere juste să-l proclame pe Baciu inapt pentru mai mult.

S'a întâmplat însă că poemele publicate ulterior apariției volumului discutat, au fost mult mai bune decât cele premiate (vezi poemele publicate în „Familia”, „Hotarul”, „Pagini Literare”, „Vremea”, „Lanuri”). Așa că talentul gășit embrionar de către comisia de premiere a Fundațiilor, se confirmă.

Ștefan Baciu este un sceptic al poeziei. Află greu subtilul formei care să îmbrace versul după dorința lui totdeauna mai mari decât realitatea, dar odată aflat, rămâne ca argument în toată activitatea sa poetică. Nu este însă un rigid. Plasticitatea versului său este de o splendidă profuziune. Dacă s'ar arăta ceva mai hotărât în utilizarea filonului poetic, l-aș compara fără teamă cu titlul spectic francez Ernest Psichari:

Poete, amară e vioara și arcușul e o cracă,
Nu te trudi, sorbi vinul negru ca un tuș.
Rupe creionu —
Și pleacă!

(Invitație la vis: *Poemele poetului tânăr*)

Nu vă amintesc aceste versuri de confesiunile acoperite cu un văl de discretă decepție ale transfigurativului sceptic francez?

Dar acest scepticism, chiar când frizează prețiozitatea, are darul să evidențieze un lirism personal, specific, pe care Ștefan Baciu îl afirmă întreg și virginal, deși contrastează cu unele poeme ale sale care sunt rețineri frumoase ale sbuciumului omenesc (Amantă princiară, Sat de pe Târnavă). Mai clar, se desprinde *personalul* lui Baciu din versuri ca acestea:

Cântecul vigneta lipită de cartea buzelor
Abil dansator se sucia lângă coapsele fine
Murea apoi pe dinți ca pe corzile harfelor
Și nechemat pândar se culca lângă tine.

Tăceai, lângă gazonul clipeilor. Murind
Cu vorba ca o castană mușcată în gură;
Incremeneai cu umerii lângă stele, privind
Cum noaptea liane de cântec îți fură.

(Poem de dragoste: *Poemele*)

În literatura tânără am mai putea afla asemenea accente poate la Yvonne Rossignon, poate la Teodor Murășanu, poate la Alexandru Călinescu.

Paralel cu un scepticism frumos cultivat, Ștefan Baciu are meritul de a fi dat conținut asimilabil ficțiunii:

Ochii deschiși ai unghiilor ce-au
Veghiat tristețea lacrimilor despletite
Să oglindească zâmbetul buzelor ce vreau
Să fure porii albi din carne și clipe.

(Mămi: *Poemele*)

Felul în care Baciu a reușit acest lucru (să nu-i uităm vârsta) îi pune talentul într'o lumină care

are darul să evedențieze, prin deducție, și alte resurse sufletești prea puțin exploatate până azi în poezie. Rezolvă clar, sugestiv, sbuciumul de proporții universale ale sufletului:

Pe umerii flautului cad lacrimile și zac
Lângă pomeții triști și scuturați de flori

Obosită inima se va închide în strigări
Alături de veșteda stea din grădină.

(Tristețe cosmică: *Frize II*)

ca și sângerările umile și necunoscute ale celor
ce se pierd în discretă tăcere:

Aceste pleoape gălbui cu small de vis și cristal
Trăesc oșteni adormiți în orișicare privire
Lovesc lumina de cer și valul tristeții de mal
Trăiesc apoi dormitând în somn și în amintire

În apa ochilor clari, stele cădeau către sud
În apa ochilor clari, luminu eu o aud.

(Cântecul ochilor triști: *Hotarul, II, 8-9*)

Poezia cere talentului un efort mai mare decât proza. Răstrângerile de ape cristaline ale versului au nevoie de oglinzi multiplicante, de un rafinement subtil, prețios chiar, de expansiuni metafizice vaste, necuprinse, prin care să se vadă în întuneric nu numai luminița firavă a stelei, ci și focarul care fortifică în elanuri universale această inspirativă sugestie.

Prea puțini poeți sunt convinși de acest lucru, prea mulți sunt aceia cari meșteșugind un vocabular incoherent, repetat până la obsesie, până la enervare, cred că au creiat lucru tainic și înalt.

Printre cei puțini, precocitatea lui Ștefan Baciu și-a făcut loc și și-a așezat vâna poetică acolo unde licoarea se cere mai cristalină, unde setea de frumos este mai mare, puritatea mai vastă.

Un erotism abia perceptibil din marea de fin lirism, închipuie transfigurarea poetică pedesupra tuturor nevolniciilor atunci când poetul diafanizează până la disperat realul:

Stele răsăreau în vârful degetelor străvezii
Unghiile ca o Coroană își așteptau regina,
În luciul lor dansau reflexe aurii,
Și 'n palmă, ca o umbră răsărea grădina.

Elite pentru sborul cărăbușilor spre lună,
Caicuri pentru visul meu închis în violină,
când mâna mea, cu podul palmei tale se împreună
în amintiri și în febră degetele se înclină.

(Unghii: *Lanuri, 18-19*)

Versurile acestea de directă destindere psihofizică, alături de alte imagini sensibil erotice:

Ne-am înfipt unghiile în dureri, și gândul în flori
Și am oprit sborul nostalgic pe planta verii: păpădie.

Ne-am săpat singulara prietenie ce ne-a bătuț pi-
[roane în gând.

(Eleție pentru vara lui 1933: *Poemele*)

justifică nu numai felul în care scrim, dar — prin

contrast — și atitudinea adversă a unor critici luată în fața poeziei lui Ștefan Baciu: rancuna canalizează totdeauna aprecierile nedrepte, care se știu ca atare, dar care sunt de nestăpănit de cel ce le dă slovei.

Și noi am aflat o apropiere (lipsită de ceace se numește „influență“) între Măinile din „Eulaliile“ lui Dan Bota și acelea ale „Poemelor“ lui Baciu:

Măini, arc pentru albe geometrii
Măini, ceața subțire în care trupul tău înscrii,
Măini, deltă prin care sufletul se împreună
Cu oarba și dreapta genună.

(Dan Bota: *Măini*)

Aceste palide cuprinderi de mâini ce țin prea
Rar în palmă visul, aproape de caetul albastru
Să urce liniștea gâtului meu drept, ași vrea:
Prelungă mângâiere de jugastru.

(Ștefan Baciu: *Măini*)

Dar mărturisească oricine dacă egocentrismul contemplator al lui Dan Bota, este asimilat de singularismul sbuciumat, aproape morbid, dar nu mai puțin stelar, al lui Ștefan Baciu.

Imaginativul însoțit, i-a dat posibilitatea lui Baciu să creeze ades simbolice icoane, admirabil plasticizate în cuvânt:

... viorile din gât, cu soare se dezacordau.

(Ecaritunii: *Poemele*)

Toată odaia este rotundă în aerul portocaliu.

(Ceas de citit: *Poemele*)

Pe fruntea părului sună cimpoaic sub gura
Oboselii...

(Poeme: *Poemele*)

În bazinul căii lactec se scaldă hieruvimii.

(Pastel ceresc: *Poemele*)

Aerul miroase ca un măr când plouă.

(Desen fragil: *Poeme*)

Soarele e atât de fierbinte ca un plămân.

(Poezie: *Brașovul Literar 17-18*)

Am fi reprodus, dacă spațiul ne-ar fi permis, cât mai multe asemenea veritabile icoane, pentru a lămuri o structură cu aspect poetic propriu. Lectorul va putea însă verifica, citind integral „Poemele poetului tânăr“ adevărul spuselor noastre.

Din cele reproduse mai sus, cultul imaginei se desprinde în extensiuni de factură pur melodică răsărită dintr'un decadentism gen wilde și — prinurmă — numai din acest unghiu, influențat. Ca și la ciocul parnasienilor, structura lirismului lui Baciu are un aspect mătășos. În accentele dionisiace însă, ponderul matur al elevului dela Brașov nu-și permite isbucniile incoherente — dar cât de geniale! — ale lui Wilde. Totuș vitalismul lui Baciu nu e firav și evită suspinele perimate și clavecinare:

Când am coborît în satul cu mărgele de vie și
[struguri
(Sat de pe Târnavă: Nadeș: *Poemele*)

iar atunci când ambianța sufletească se desvoltă
în decor, viziunea tresaltă în diafanizări certe
și dense:

M'am repezit să rup floarea de gând a luminii.
(Sat de pe Târnavă: Nadeș: *Poemele*)

În complexul ei, poezia lui Baciș nu este
unitară. Deși se ferește de banal și fagocitoză li-
terară, poemele sale au multe arabescuri de ori-
entație, accentele elegiace îi sunt cam romantice,
iar cel proust-ian este, pe alocuri, absorbant al
unei note de personal-românesc.

Noi prevedem o epurare, o reîntoarcere flo-
rală la eu-l întreg și neevoluat ideologic, eu cu
care Baciș ne-a obișnuit încă dela primele ver-

suri semnalate în „Klingsor“-ul domnului Hein-
rich Zillich.

Alături de acești patru poeți tineri, Ardealul
literar renăscut hrănește încă un curent literar de
mare anvergură: acela al „Paginilor Literare“
dela Turda. Nici „Familia“ — care încearcă un
cosmopolitism literar diminuant — nici „Gând
Românesc“ — care suferă de un știu ce anchi-
lozare estetică — nu vor fi nucleele care să po-
larizeze acțiunea de îndreptare în câmpul literelor
ardelene.

Calea pe care merge revista dela Turda,
cale care cu fiecare număr apărut se descifrează
tot mai justă, tot mai renovatoare, se va vedea că
este singura valabilă pentru tineretul de pe platou.
Dar despre acest lucru, se va vorbi la timp.

București, August - Noembr. 1935.

N. Ladmiss-Andreescu

LA INCORPORARE.

- O păreche bocanci!
- O păreche bocanci...
- O izmană!
- O izmană...
- O pereche moletiere!
- O pereche moletiere...
- O capelă!
- O capelă...
- O gamelă!
- O gamelă...

... Cască! ... Mască ... Centură! ... Cartușieră!
etc., sburau de-a valma, de pe rafturi, la picioa-
rele mele, aruncate de dom' plotonier-major. El
dicta efectele, iar furierul, — un vlăjgan, os de
chiabur, dela țară, țeapăn, cu capela moțosă în
cap, — lîngea creionul, repeta ordinul și nota,
la o masă cârcită, efectele, ce mi se distribuiau,
într'un registru cu scoarțele decolorate, moi, și
cu foile răsfrante.

— Și-acum, băiete, ia-le! Du-te de le îm-
bracă și-așteaptă-mă la companie. Înțeles?...
Marș! Astea mi-erău adresate mie, nu furierului,
de către dom'major Vasile, negru, de parcă era
văcsuit, cu mustățile dese, urnite din nas, și bur-
tos. Și am văzut eu, din fulgerările sale de sub
cele două stufuri de sprânceană, că nu-i plac
de loc.

— Am onoare...

— Ce-ai „onoare“, bre? Acilea, să știi, e
„să trăiți!“ Înțeles?! tuna spre mine dom'major
Vasile. Așa-l numea cazarma toată, „dom-majur-
Vasile“ încoaci, „dom-majur-Vasile“ încolo.
Avea omul faimă. Ehei, cu acest „dom-majur-
Vasile“ n'ai s'o duci bine, Petrică, nu văzuși ce
mizerii începu să-ți faci, îmi ziceam în sinea mea
fiindcă „ziua bună se cunoaște de dimineață“.
Mie însă nu mi se părea prea bună. De!

— Să trăiți! și voiam să plec.

— Stai, bă...

— Stau, să trăiți...!

— Bă, tu, trebuie că ești unu de ăla,
„doftor“.

— Exact! Să trăiți...

— Băiete, ești tu „doftor“. nu ești, însă ci
ai la bază, bre?

— Bacalaureatul de liceu, să trăiți!

— Păi, ce-am zis io? Numai cu d'ăștia să
n'ai „chestii“, he, he... ilevi tâ-tâ-râ,... e, dar îmi
întârziashi, îmi întârziashi, trebuia să ta prezinți la
cînșpe... te dau la carceră,... auzi bre? E, hai
car' te! fură muștrările majorului.

— „Uf, făcui ușurat când mă văzui dincolo
de ușa magaziei, în curtea cazarmii. Aici mă aș-
tepta tata și mama. Ședeau pe un plop răsturnat.
De cum mă văzură, se sculară în picioare, și
veniră spre mine.

— Ce-e, maichii, mi te 'mbrăcară? mă primi
mama.

— De', maică, zic.

— Dar bune-s? arată taica spre echipa-
mentul ce-l țineam foștomoc în brațe.

— Bune-s, maichii, bune-s țoalele?... Bag
de seamă la ce te'ntreabă tătâne-to! mă preveni
mama.

Iar eu:

— Oiu vedea, ... trebuie să mă'mbrac imediat.

— Imbracă-te, maichii, îmbracă-te, să te
vadă măicuța cătană, și-apu, d'o vrea Dumnezeu,
n'am bai, să și mor, aci, ni, în cazarmă... Și,
mama își duse cărpa la ochi.

Luai uniforma pe mine acolo, pe loc, în
umbrarul tufelor de sub niște castani cu frunzișul
de toamnă.

Maica mă zări mai întâi. Măicuța! Veni spre

mine cu brațele deschise. Numai că nu fugea, dar îi era greu cu ciobotelele groase, pe cari le avea în picioare. Ce bine îi șădea maichii să fie maică, în rochia ei de cânepă, țesută de ea în liniștea serilor de iarnă, la geamul înghețat și la lumina unei lumânări de ceară! Avea pe cap o cărpă mare, neagră, de lână, trasă adânc pe frunte, ce se încrucișa la piept și-i trecea pe la subțiori, cu boțul legat la spate. La tâmpile i se vedeau șuvițele ei de argint. Maică, Măicuța mea!

— Să nu te diochiu, cătana maichii! mă cuprinse în brațe maica, ...vezi așa te vreu, așa. Io-te, ce chipeș, și voinic cătană are maica, țucu-l eu pe el, și de o fi într'un ceas bun, la anu te însori, ce zici? și mă privi în ochi... Dar, nu cu Marița a Uricii, numa cu Lenuța a Ursului, că aia e de tine! E cuminte, și bogată, și frumoasă, maichii, zău: ... hai, să te țuc Petrică maichii! Și, fiindcă abia-mi ajungea până la umeri, mi s'a căfărat de gât, și mă strângea, și mă săruta, și-și ducea mereu cărpa la ochi. Plângea de fericire. Visul ei de totdeauna era să fiu soldat, viteaz, ...erou, ca bătăiașii lui Decebal. Asta era toată istoria, pe care o știa.

Taica, spătos și înalt, în șașii săi albi, cu căciula de miel pe ureche, cu pieptar de blană și în cisme negre, trase a sec din lulea și mă privi iscoditor din colțul ochilor, de sus până jos și de jos până sus

— Asta, arăta la centură, nu-mi place cum îți șade, să ți-o strângi mai tare, și m'a apucat taica de mijloc și m'a strâns de pârâia cătarama și pârâiau și oasele din mine. Și ai grijă, fătul meu, să n'o slobozi de tot, ...mă tot aranja el trăgând aici de curea aici de tunică.

— Ascultă, dragul maichii, așa vezi, ascultă de tătâne-to, mă îndemnă mama, știi că fu cătană multă vreme la împăratu, și fu și 'n resbel...

— As'ult, maico, ascult... Și făceam totul pe placul lor.

— ...Și mai trage-ți cioarecii ăia, că, n'ai teamă, nu se rup, îmi tot dete sfaturi tata, ...și ia seamă și la „vafânroc“, arăta spre tunică, să stee întins, și-apu du-te de-ți ia la grecu „vix“, să ți-i negrești bocancii, să nu-mi fi hâd și de râsul lumii...

— Iau, tată, iau... mă spuneam eu la toate.

— Așa, așa, dragul maichii, îngâna mama tot admirându-mă.

— Io-te-i și bumbii ăștia cum mai spânzură, observa tată și mi-i smulse dintr'o smuncitură, supărat pe nasturii mei dela tunică.

— Adă-i, maichii adă-i, să ți-i cos, vru mama, și-și scoase acul și așa din traistă, ce le-a-duse de o trebui.

— Lasă-l să și-i coase'el, vru tata s'o oprească.

— Lasă mamă, că-i cos eu, și o țineam de mână.

— Ba, eu, maichii, se împotrivi mama.

— Boală, ce te-amesteci, o înfruntă tata.

— Mai lasă și 'mnetă, d'apu de ce-s eu aicea?

Și, nici eu, nici tata, n'o puturăm opri. Mi-i cusu strâns și cu sucituri să nu se rupă. Așa, vezi, maichii, așa n'au să se rupă de grabă, îmi zise

mulțumită de ce făcu, rupând fuiorul în dinți, ...și de-i veni acas' de Crăciun, las' că-i mai cos eu, grijește numa' să nu-i pierzi la „ibunguri“...

— Fătu meu, începu din nou tata, de-i fi întrebat, să răspunzi tare, și-apu ține capu'n sus, uită-te 'n ochi, că așa făcui și eu la „hunvezi“, și tata clipi ștregărește și-și răsuci mândru mustața ninsă de vârstă.

— Ehei, maichii, de la-i fi văzut pe tătâne-to cum s'a 'ntrecut și cu-alu Tăițălu, de om frumos ce era în joc, ... ehei, zile, zile, cum te treci... se nostalgia mama.

De departe răsuna strident o trimbiță, pe un glas răgușit, sacadat, ca de chemare.

— Maică, auzi, că vin dela „ibung“, și tata o duse mai de o parte pe mama să vadă cârdul de ostași ce se întorceau dela poligonul de tragere.

— ...Compaaanie, stai! Pe loc re-paos! se auziră comenzile ofițerilor

— Vezi, vezi-i, maichii, așa să-mi fii! se uimi mama de cum soldații executau mașinal comenzile.

— ...Ileev Pârveu, mă striga din ușa cancelariei de companie, furierul pe care-l cunoscusem în magazie. Lângă el, se improptea în sabie majorul Vasilie, „dom-majur-Vasilie“, cu burta scoasă, voinicește, și deschiat la nasturii dela mantauă. Să tot fi avut 45 de ani, — eu abia 25, și amânat „pentru studii“.

— ...Ilev Pârva Petre!... fir'ar al dracului de parșiv, unde ești, bre? Fără greș, astea nu mai erau vorbele furierului.

— Auzi, fătul meu, că te cheamă, mă făcu atent tata.

— Da, ... să trăiți, ... aici-s! răspunsei eu tare, dela distanță, cu fața spre de unde-mi venea ordinul.

— Auzi, maichii, te și drăcuește! Cum și-ți zicea? Ci-că „parșăf“... Da, aia ce-e? (De știa, săraca!) Au, aaau Petrică maichii, au, aaau, se tângui mama... la te du și 'mnetă, ce tot stai se răsti la tata, ... și spune-i să nu mi-l mai sudue că-i scot ochii... Ce, de aia datu-mi-l-am fecioru la „ișcoli“ ca să-l drăcuiască un de ăsta? Ia, hai, du-te, că de nu, să mor, m'oiu duce eu, și furi-oasă, ce era, făcu un pas, gata-gata să meargă.

— Hodoronc-tronc, te-amesteci și tu unde nu-ți fierbe oala, „fată“. Ce tot îndrugi într'una de parc'ai ști ce-i cătania, se 'nfrurie și tata pe nevrate, căci, văzui eu, nu-i plăcu nici lui cazul cu drăcuiala.

— D'apu 'ndrug, și ce e? Dar 'mneata tot îmi stai ca o „cloță“, îl învinovăți ea.

— Mă, ilev, vini, ori te bag în dragi, mă amenință de pe platou majorul.

Am alergat de îndată la major, de m'am și împiedecat. Bocancii mi-erău mari și mă trăgeau.

Pe platou, în toate direcțiile, zarvă, zângănit de gamele, strigăte și țipăte. Soldații se grăbeau la mâncare, și, în fuga lor, la răscuri, puștile se isbeau una în alta. Apăreau și soldați desbrăcați, numai în ismene și cămăși, cu prosoapele spre fântână. Era o înghesuială de uniforme și nu puteai recunoaște pe nimeni. Ici-colo câte

un ofițer zăbovea pentru un fum de țigară. Eu stăteam marmoră înaintea lui „dom-majur-Vasile“ și primeam ordinul de incalzare... companie, ploton, sală, pat, saltea, cu toate pătaniile unui soldat care n'a răspuns la timp la „ordinul de chemare“. Majorul, „dom-majur-Vasile“ îmi vorbea persifiând, autoritar și pe nas, tușea la virgulă și scuipa la punct.

— Aiștea-s, bă, de-ai tăi? arată majorul spre mama și tata, cari veneau, tot codindu-se, până lângă mine, dând tabloului grotesc o nuanță pitorească în straiile lor țărănești de-acasă.

— Da, să trăiți,... e tat'mio și mam'mea..

— Să ți-i trăiască..

— Și 'mneata, dom-majur, îi urară de bine ai mei, dintr'o gură.

— De unde-mi sunterăți? vru majorul să știe.

— Dela Vlădoveni, să trăiți, îl lămurii tata.

— Păi, pe la Vlădovenii voștri am umblat și eu.

— Apu dacă e așa, să ne trăiești, il „perie“ tata, și să te mai aducă Dumnezeu, și să dai și pe la noi, în casă, că slavă domnului, avem de tâte tatele..

— Avemu, avem, întări mama apu, da, pentru oameni de omenie cari ne cinstesc pe noi și pruncii noștri, da, de ce n'am avea! ținu mama s'o spuie „pe'nțeleles“ neputând uita drăcuielele majorului. Pe la noi, umbiat-au și domni de-i mari, deputați,... „vițășpani“... și chiar și „oțomfiri“, vru să zică „ofițeri“... Numa', să mă iertați dom-majur, te-aș ruga..

— Aaa, las' pi mini, surăse majorul,.. de băiat n'ai grijă, soro,.. oi face din el om, să mă pomenească!

Tata, vulpe bătrână, tot asculta și uitându-și că nu-i mai soldat, stătea și el, ca mine, în poziție de „drepti“. Văzându-și așa, căutam să iau poziția lui: călcăi lângă călcăi, capul sus, ochii 'n ochi, spinarea neindoită..

— Așa, așa să trăiești! il aproba mama pe major, și dacă-i așa poți să vii și 'mneata pe la noi. Apoi mie: — Maichii, să ascuți pe dom-majur, să n'ai frică, nu e lup să te mănânce, și să nu uiți să te ai bine și cu Ion alu Buricu, că vezi, îi căprar, și-i dintr'un sat cu tine, maichii..

— Dom'majur, luă tata vorba din gura mamei, ași vrea și eu ceva, să trăiți, și de n'ar fi cu supărare. Iaca, fiindcă n'am vreme, c'aș sta și eu, dar scap trenu, las la fecioru meu Petrică o sută de lei, să vă cinstiți, că știu eu vorba aia, de ce-am fost eu cătană la 'mpăratu, că „o mână spală pe cealaltă“... și-și scoase tata pun-

gulița de la brâu și-mi numără în palmă cinci poli întregi, cu un gest de de gentilom, și ca unu care făcu târg bun.

— Să tot trăiești, moșulică, ești de-al meu! se dete „dom-majur-Vasile“ mai aproape de tata și-l bătui pe umeri... Dacă de ăștia-mi ești, ne-om mai vedea! și-și dete aspru mâna. Mama, mișcată, duse cărpa la ochi. Cerul ei de pe frunte se însenină de ce văzu și i se muie inima.

— Ilev!

— Da, să trăiți! imi izbii călcăiele, în poză de „drepti“.

— Ne 'ntâlnim la cantina no. 2..

— Am înțeles, să trăiți, și majorul ducându-și palma drepte la viziera chipiului, plecă.

— Ei, maică, zise tata, d'apu noi de-acum trebue să ne cam grăbim la „stație“, și-mi dete mâna, fără vorbe, privindu-mă adânc, cu jăraticii săi ce-ți dau curaj. Imi zise doar atât: E om de treabă majurul tău!..

De mama, era mai greu să mă despart.

— Au, au puiu maichii, se jelui ea, d'apu cine de-acuma, cine ți-o da pită moale, cine „cămășuțe“...? Mama vorbea la diminutiv căci mă ținea întotdeauna ca pe un copil de leagăn. Eram doar unicul ei vlăstar, și încă de ăla. — un întârziat dela armată... Au, maichii, au, și mă trăgea să m' aplec, ca să mă sărute, și m'a sărutat pe obraji, nu odată, ci de nu știu câte ori. ..El pruncu meu scumpu, începu să descânte, abia acasă ce ajunsu, și dela „ișcoli“ cum venitu, iacă-l las eu zaloguuu, și ce mă fac eu fără elu, dragu meu și scumpu meuu... nu mai contenea să se jeluiască.

— Hai, boală, odată! o îmboldi tata de colo cu ciomagul, abia putându-și stăpâni un suspin ce-l strângea de gât. ...Hai, că trenu nu ne-așteaptă și de mâne, la plug, maică, îi zise el apoi cu buneată.

Soarele tocmai cobora domol stingherit de umbra serii. . .

Și plecară ai mei, cu greu, dar plecară. Și merșeră așa, cum îi șade rumânului bine, el nainte cu pașii grei, cu ciomagul de cireș în mâna dreaptă, ea în urma lui, tiptil, cu traista multicoloră, plină de reminiscentele civilizației mele, pe braț. Eram departe. Pe mama am văzut-o, cum, la colitura străzii, aruncă napoi încă o privire și-și ducea cărpa la ochi. Am simțit cum parcă mi s'a rupt ceva'n piept și un oftat mi se opri greu în gât.

Pompiliu Puticiu

Stropi din cascada vieții...

Ca să poți crea, trebuie să poți concepe; ca să poți concepe, trebuie să simți necesitatea. Iată inspirația: simțirea necesității operei ce nu există. Nu-i destulă sensibilitate în inspirație și nu-i în viața artistului destulă lipsă?

Romantismul? Frumsețea creată din lene.

A fi creștin însemnează a face din moarte sinonimă vieții; sinonimă esenței tale.

Misticismul este intuiția vieții; creștinismul este trăirea vieții.

Dacă ai pe cine să admiri, nu poți să fii decât umilit: Iată, dar, că umilinta este o satisfacție: simți că ai pe Cineva.

Moartea este mai adâncă decât viața: este o coborâre din viață. În ea trăim mai adânc: trăim fără corpuri...

Iată avantajul morții: vezi și ce ți-a ascuns viața.

Sinceritatea este elementul din care se nasc: Arta, Știința și Religia. Tot ea este și cauza că între ficele ei nu sunt conflicte.

Mulți confundă speranța cu așteptarea. Una e primire, — cealaltă chemare; una e posomorâre, — cealaltă bucurie.

Oare nu se sinucid unii numai de teama de-a nu muri prea târziu?

Cred că sinucigașii sunt oamenii cei mai practici: folosesc ce au mai ba îndemână: — moartea.

Entuziasmul este contactul cu viața: — e contrastul agoniei.

Dacă vrei să ai dreptate totdeauna, trebuie să măsoari cu sufletul.

Viața rămâne în ea însăși, fiindcă n'are limită...

Nu vedem viața: vedem numai iluziile ei...

Fatalitatea e anemia vieții...

Dacă n'ar exista moartea, oare nu s'ar simți lipsa ei?...

Nu putem pricepe viața, fiindcă nu putem ieși din ea.

Moartea este superioară vieții: în ea nu te mai poți îndoi de nimic...

Cine crede, simte unde se unesc toate perfecțiunile...

Soarta e greutatea, cu care moartea apasă pe viață...

Luptând, culegi adevăruri; conciliind, trădezi viața.

Conștiința e singurul loc, în care ți-e permis refugiul.

Să nu ieșim din noi, căci ne depărtăm de viață

Ca să putem ieși din „eu“, trebuie să intrăm în conștiință.

Creștinismul e partea vieții, care nu se pierde în moarte.

Moartea este înflorirea vieții...

Conștiința e locul unde ne întâlnim cu noi, și cu Dumnezeu — de odată.

Oare nu de aceea a așezat Dumnezeu, omul, pe pământ, ca să-i arate că nu trebuie să mai coboare?...

Cine nu-l găsește pe Dumnezeu în viață, nu-l mai găsește nicăieri.

Orbii n'au nici o iluzie...

Ura este sgura sufletului...

Ciudat: În viață, sufletul cel mai ușor se scufundă mai repede...

Unii pot vedea lumea numai după ce privesc în ei, alții se pot vedea pe ei, numai după ce privesc în lume...

Sunt oameni, cari nu confundă nimic, tocmai din lipsa lucidității.

Mulți confundă imensitatea cu pustiul și infinitul cu neexistența...

Unii oameni, prin iluzii își orientează sufletul: cu ele caută stâncile vieții...

Un om fără iluzii e ca o barcă fără lopoți...

Fericirea e zăpada vieții: ea se așează numai pe înălțimi și coboară topită, sub formă de durere...

Moartea poate fi înțeleasă numai în măsura, în care e simțită viața...

Numai sufletele tari pot crea iluzii; cele mici le pot numai distruge.

Intre amor și iubire, nu există nici o deosebire? S'a uitat că iubirea n'are victime?

Amorul chinue numai pe aceia, în cari există; iubirea nu chinue nici pe aceia, din cari lipsește.

Iubim idealul mai mult decât viața, fiindcă el e copilul vieții...

GH. MOTIU

Epigrame

D-rei X.

Folosеști atâta lac,
Că-ți par unghiile, soare!
Te aprob: La cap opac,
Măcar unghii sclipitoare...

D-rei Y.

Văd pe biletul tău că scrie:
„Studentă la Academie“,
Dar nu'nțeleg în mintea mea,
Cum te-ai putut nălța la ea...

D-rei Z.

Simțindu-se de soartă condamnată,
Că, mamă-sa o născu fată,
Intr'un moment de poezie
S'a hotărît să nu mai fie.

D-lui T. N., care a mers la Brăila după
oi DȘa mi-a făcut o epigramă, obli-
gându-mă să-i răspund.

Fiindecă m'ai crezut dator,
Răspund c'o vorbă din popor
(C'avem o zicătoare, noi)
— „Măgarul merge după oi“.

Aceluiaș Domn, care m'a comparat în-
tr'o epigramă cu Tartuffe DȘa mergând
după oi la Brăila, DȘa rătăcit și n'a
mai aflat-o.

În timpul cât mi-ai căutat mie
Un clasic caz de — analogie,
— Ți-o spun acum, cu toată mila —
Mai bine căutai... Brăila...

Mie.

Anunț spre știrea tuturor
— În calitate de — autor —
C'am strâns mai mulți „stropi“ laolaltă,
Și-am reușit să fac o... baltă.

GH. MOTIU

O POVESTE CU UN ȘORICEL.

— Să vedeți, fraților ce mi s'a întâmplat astă noapte. Roman senzațional, nu altceva! Ascultați numai și-o să vă cruciți!

Și Paul Rozvan trase puțin din țigara de foi și după ce asvârli fumul în sus, în aerul îmbăcsit deja de nouri grei de fum, continuă:

— Știți voi că eu am un somn greu. De plumb. Cum pun capul pe pernă, până numeri la zece, am și adormit. Nu visez, și nici nu horâi. Dar dorm butuc.

Ei! ce să fac; somnul e pasiunea mea. Dorm așa de adânc că poți să deschizi radio-ul și să ascuți o intrunire hitleristă la vre-un post nemțesc sau Brașov experimental, eu nu aud nimic. Când ne cade câte un oaspete în mijlocul nopții ar putea suna soneria toată noaptea, pe mine nu mă deșteaptă. În schimb nevastă-mea? Seismograf sau urechea electrică. Tot prinde. Somn de iepure. D'aia n'am nici o grijă. Mă deșteaptă ea când e cazul. Cum a fost astă noapte. Mă trezesc sgâlțâit bine

— „Ce-i frate a venit cineva, întreb eu somnoros.

— „Ssst!, făcu ea misterios, c'un deget la gură... Mă opresc și eu din mișcările alea obișnuite, pe cari le face ori care om când se scoală, și trag cu urechea. Nimic. Mă uit la nevastă-mea. Atentă dar nu pare să fie speriată. Aștept iarăși și cum nu aud nimic, isbucnesc; — Bine, dragă ce ți-a părut. Eu nu aud nimic.

— „Ssst! Soarele!

— „Soarele? Pentru atâta lucru îmi strici tu bunătatea de somn. Ce-o să fac pe mâța să umblu după el! Fii serioasă dragă și lasă-mă să dorm.

— „Dar mi-e frică“.

Nevastă-mea cum vede un șoarece îndată-i sus pe dulap.

— „Lasă dragă, că nu vine să-ți mânănce năsucul, caut eu s'o îmbunez. Și mă întorc pe partea ailaltă și adorm imediat. Dar n'apucați fraților să dorm cinci minute și mă trezesc cu nevastă-mea peste mine, sgâlțându-mă și sbierând ca la dentist:

— „Șoarecele, șoarecele!

— „Ce-i dragă. Stai liniștită femeie și dormi.

— „Uite-l aici în pat.

— „Unde-l vezi frate pe întu-neric?

— „L'am simțit cum umbla pe plapomă.

— „Ți s'a nălucit dragă... și vreau să dau plapoma într-o parte când colo, țâșt! un șoricel ca havana din gura lui Niță, o sbughește printre picioarele mele. Nevastă-mea chiu! șoarecele chiț, chiț!, eu dau să-i trag cu piciorul și nimeresc în piciorul nevestemii. Ea țipă, eu injur de mama focului, în sfârșit o halima întreagă. Sar jos. Iau plapoma în brațe și o scutur. Nevastă-mea aprinde lampa de pe noptieră tocmai la timp ca să-l zăresc pe afurisitul de șoricel, când se strecura sub dulap.

De unde dracu a mai venit și blestematul ăsta, încep eu să drăcui. Mă miram și eu. De trei ani sunt în locuința asta și n'am mai pomenit nici un șoarece. L-o fi adus cu lemnele, că tocmai atunci cumpărasem o sută de chile. Găuri prin perete nu sunt. N'are unde să se strecoare. Stai că-ți vin eu de hac. Iau gheata și mă postez înaintea dulapului. Cum apare cum îi dau la cap. Stau și stau. Nevastă-mea pup în pat, eu în picioare și amândoi cu ochii ațintiți la locul pe unde a dispărut mișelul. După un timp m'am plictisit. Văd că nu mai apare și vreau să mă las păgubaș și să mă întorc în pat, când colo ce să vezi? Șoricelul în două labe stătea lângă pat și se uita cu atenție la mine, de parcă vroia să spună: „Pe cine aștepti mata acolo? Reped gheata cât pot de iute și de tare, dar șoricelul fu mai sprinten și o șterse sub pat. „Hei fir'ar al dracului“ și așa și pe dincolo drăcuiesc eu în tot felul, năcăjit. Iau iar gheata și aștept. Nevastă-mea, ghem în mijlocul patului, își trăsesse un capot pe spate și ofta mereu. Când mi se păru că mișcă ceva, hop că nevastă-mea strigă: „Uite-l pe covorul de pe perete. Mă întorc, îl văd, svârli gheata, dar nu-l nimeresc nici

acum. În schimb gheata a căzut depe perete, drept pe un vas-o amintire dela Tekirghiol și zdranc îl făcu bucăți.

— Mitică..

— Lasă-mă dragă, par că am vrut. Fir'ar al dracului de șoarece. Până nu-l omor nu mă las! Eram infuriat. Una că-mi stricase somnul și vasul; ș'apoi mi era ciudă că nu-l putusem nimeri cu gheata. Când îl pândeam lângă noptieră, apărea de după sobă. Când îl așteptam lângă dulap, era lângă toaletă; când îl credeam sub pat, apărea lângă ușă. Și parcă era un făcut. Cum asvârleam gheata, dispărea ca prin farmec, fără să-l lovesc. În schimb am spart două vase, o pudrieră de cristal (cadou de Crăciun dela soacră-mea), un geam și oala de noapte. Eram așa de infuriat, că l-ași fi făcut chisăliță, numai să-l fi prins. Nevastă-mea se speriasse de atâtea stricăciuni și acum ea mă implora:

— „Mitică, dragă, lasă-l în plata Domnului. Nu-ți mai face sânge rău.

— „Nu-l las nici mort. Ori eu, ori el.

Era ambiția mea în joc. Eram așa de transpirat și trebuie că dacă m'ar fi văzut cineva atunci, își putea face o idee despre cum arată un criminal în exercițiul funcțiunii.

— „Mitică dragă, hai în pat că ai să răcești...

— „Lasă-mă — îmi ieșii eu din sărite — vrei să mi se suie în cap? Să mă terorizeze... pe mine... un fleac de șoarece? Ți-ar plăcea să simți cum umblă pe tine?!

Și nevastă-mea numai mă auzi și începu să se 'nfioare toată de par că i-aș fi turnat o vadră de apă rece pe spinarea goală. Iar afurisitul ăla de șoricel, pe semne speriat de gălăgia ce-o făcusem, se liniștise și el într'un cotlon, îmi umblau ochii în toate părțile ca la un apucat de alte alea, doar l'oi zări undeva. Dar pace. Nicăieri. Nevastă-mea:

— „Hai Mitică în pat, c'o fi plecat pe unde a venit.

— „Mai stai dragă, trebuie el

să vie iarăși. Numai să stai liniștită.

Dar șoarecele nicăieri. Trebuie că stătea într'un ungher și mă privea ironic. În clipa aceea îl vedeam parcă transformat în Micky Mouse și dându-mi cu tifla: Sâc, sâc, că te-am păcălit. Gândul ăsta mă făcu să zâmbesc și-l lăsa dracului. Mă culcai în pat și dam să sting lampa, când parcă dracul mi-a șoptit: „la mai uită te frate odată, poate a ieșit, și n'apucați bine să-mi întorc ochii și ce credeți domnilor? Șoarecele acela afurisit își peria musteața sus pe dulap.

— „Hai dumnezeu și soarele tău, înjurai, Doamne iartă-mă; dar eram infuriat rău, — vă puteți închipui — ca un om jignit în demnitatea lui, de un puști de copil. Mă scol eu tiptil, tiptil, iau papucul în mână, mă apropiu de dulap, și... pleosc. Dar ți-ai găsit... Iar nu l-am nimerit. A sărit jos și am vrut să-l calc cu piciorul. Dar se vede că o greață instinctivă, un repuls al pielii a fost mai tare ca voința mea și nu m-a lăsat să-l calc cu piciorul gol. Am nimerit alături. Și am pornit o goană... și ce goană. Eu cred că dacă m'ar fi putut cineva filma, ar fi fost cel mai hilariant film de comedie. Am trântit scaunele pe jos, am tras patul de lângă perete, am mutat noptierele și tot ce-mi venea în cale asvârleam cât colo într'o furie nebună. Nevastă-mea stătea sus pe masă ca la un post de comandă și striga: „Uite-l colea uite-l sub scaun. Acu s'a dus după dulap... Acu a eșit... Acu... Eram amândouă așa de înfrigurată, încât dacă cineva ar fi venit să ne spună că arde casa, i-aș fi răspuns indignat: „Ce mă conturbi domnule cu fleacuri de astea“.

În sfârșit, ce s'o mai lungesc. Odată nu știu cum l-am prins la o strămoare, că l-am lovit de l-am dat peste cap. L-am lovit am strigat mai bucuros, cred, de cât a strigat Arhimede: Evrica! lui. Și repede am sărit, ș'am început să-l lovesc: na... na... na...

— „L-ai omorât? mă 'ntrebă nevastă-mea.

— Cred că da...

— „Uite că mișcă..."

— „Mai miști? Na! atunci să

te saturi... și-i mai dădui o lovitură de ghiată.

— „Acum cred că-i mort, adăugai într'un oftat. Dar vederea bietului șoricel turtit, cu lăbuțele în sus și în care un mic tremur părea ultimele rămășițe de viață, ne rușină pe amândoi, Imi ștersei fruntea îmbrobonată de sudoare și fără să ne mai spunem ceva ne culcarăm imediat. Obosit, adormii butuc, ca de obicei: Dar nu știu cât voi fi dormit — eu cred că nici 5 minute, — că mă simții iar sgâlțit:

— „Mitică...scoală-te Mitică.

— „Ha..

— „Miticăăă...scoală-te.

— „Ce-i dragă? alta acum.

— „Mitică n'auzi...hoțiii..."

— „Na! că asta-i prea mult.

Ce dracu le-o fi venit în cap și șoarecelui și hoților să nu mă lase să dorm în noaptea asta! Ei! fir'ar ai dracului... și dau să mă scol înjurând de mama focului, când deodată aud sgâlțându-se ușa dela intrare și un glas gros strigând: În numele legii deschide!

Mă uitai la nevastă-mea, ea la mine...Ce-i asta frate. Aștia nu sunt hoți,

— „Cine-i acolo? zbier și eu pe acelaș ton.

— „Reprezentantul autorității publice. Deschide... că spargem ușa.

— „Poliția. Ce dracu o fi vrând la ora asta de la mine? Mă dau jos îmi iau papucii și deschid. Doi sergenți cu revolvele în mâni și întinse spre mine răsăr din noaptea antreului. În spatele lor comisarul Prăjescu, pe care-l cunoșteam că l-am servit odată într'o chestie a soacră-si.

— Unde-i cadavrul?

— „Ceeee? și rămăsei trăsniț.

— „Cadavrul unde-i? Ce te faci că nu știi?

— „Ce cadavru domnule? și un frig mă luă de la picioare în sus. Stau în casă cu cadavru și eu nu știu nimic. Unde-i.

— „Ce faci pe prostul? Aici s'a comis un asasinat și..."

— „Aaaah! și nevastă-mea sensibilă ca toate muierile, leșină imediat. Eu iute s'o ridic.

— „Stai nu te mișca, că trag... și sergentul îmi vâri revolverul sub nas: Mâinile sus!.. Mă executai ca pe vremuri când făceam

la ora de educație fizică, gimnastică suedeză.

! — „Domnule comisar, lasă-mă să-i ajut nevestemi-i. Nu vezi că-i leșinată? Pentru Dumnezeu ce vreți de la noi.

— „Zât. Nu mișca! Cunoaștem noi șmecherii de astea. Revolverul e sub pernă, spuse comisarul unui sergent, făcându-i un semn, și stigletele ăla mustăcios, se duse ridică toate pernele fără nici un menajament pentru soția mea desbrăcată și leșinată pe marginea patului. Simțind că umblă cineva strein pe lângă ea, tocmai când își revenea în simțiri, și când mai dădu cu ochii de sergentoiul ăla mustăcios, să turbe nu altceva. Incepu să strige și să protesteze cum îi venea mai bine la gură: „Ce înseamnă asta domnule. Nu ți-e rușine? Așa se poartă cu doamnele? Tocmai dela dumneata nu mă așteptam și dai și dai, știi cum sunt muierile când le sare țandăra.

— „Ei ce-ți spuneam eu domnule? Vezi că s'a deșteptat? Iși arată satisfacția dl comisar.

— „Dar bine domnule ce credeați d-ta că o să mă las ca dobitocul ăsta..."

— „Taci cucoană. Aici s'a întâmplat o crimă, — răspunse sentențios comisarul, pe când pe noi ne lua toate răcorile numai cum auzeam de așa ceva.

— „Când? Unde? întrebăm amândoi într'un glas.

— „Ascultă dom'le Rozvan, să n'o faceți pe prostu cu mine, că nu merge.

— „Domnule Prăjescu, mă cunoști și te cunosc. Se poate să crezi despre mine că sunt un asasin?

— „Domnule Rozvan, aici nu merge cu te cunosc. Ai făcut-o, ai făcut-o. Au făcut-o și alții mai mari ca dumneata. Eu sunt aici în exercițiul funcțiunii. Te somez în numele legii să ne arăți cadavrul și victima.

— „Care cadavru domnule comisar, pentru numele lui Dumnezeu, izbucnii eu indignat. De jumătate de oră îmi vorbești de cadavru, de asasinat și noi habar n'avem despre ce e vorba Cine a fost ucis?

— „Păi...par'că eu știu..."

— „Apoi, domnule, dacă nu știi, cum îți permiți, dumneata să

Vii noaptea la casele oamenilor și să le faci scandal. Am să reclam la Poliție, la prefectul, la Ministrul și la Rege mă duc. Asta e nemaipomenit. Te aranjez eu pe dumneata... și dai și dai, că mă pornisem, de nu mă mai putea opri.

— „Domnule Rozvan, da stai puțin... stai să vezi... umbla acum el să mă liniștească pe mine.

— „Nimic, domnule. Asta e caz de violare de domiciliu. Pușcăriă are să te mânănce. Cum ai îndrăznit să scoli oamenii din somn, așa tam nesam.

— „Dar nu așa tam-nesam, cum crezi dumneta, domnule Rozvan, că a fost denunț.

— „Denunț? Da asta ce-o mai fi? Cine a făcut denunț contra mea?

— „Dumneaiei... și-mi arată cu degetul spre ușă.

De abia atunci observai în cadrul ușii pe Anuța, toanta aia de servitoare, care nu știe să ducă o tavă cu pahare, fără să nu spargă vreunul și care de când e la noi numai boroboațe ne-a făcut. Și vasul ăla de China, pe care ni l-ai dăruit tu Neagule, de ziua mea, tot ea l-a spart. Și cum vă spuneam, când o văzui în pragul ușii, spășită și fricoasă ca o călugăriță, mă apucă turbarea, nu altceva. Ce dracu o fi scornit, tâmpita? Și pentru ce? A visat ori vrea să se răsbune?

— „Ce omor ai visat, tâmpito?

— „Da, domnule comisar, am

auzit cu urechile mele. Să mă bată Dumnezeu dacă mint. Eu spui tot.

— „Hai spune-odată toanta dracului, să văd și eu ce te taie capu.

— „Apăi așa a fost. Întâi am auzit o larmă mare. A căzut un scaun ori masa, că vedeți și dumnevoastră c'asa e. Și așa era, că obosiți cum eram, n'am mai pus nimic la loc. Două scaune erau răsturnate, un fotoliu era în mijlocul casei cu picioarele în sus, iar măsuța într'o dungă deabia își ținea echilibrul sprijinită de un scaun și dulap.

— „Ei vezi domnule, mai neagă dacă poți.

— „Stai să vezi domnule comisar... cum a fost și ce-a fost...

— „Nimic. Spune mai departe.

— „Iaca spui. Și p'ormă auzii așa ca și cum ar fugi cineva prin cameră... și se băteau... c'auzeam tot poc, poc, poc, și pe urmă s'a spart ceva...

— „Uite domnule Rozvan, și comisarul imi arată triumfător vasele sparte de lângă noptieră, Uite corpurile delict. Mai neagă și acum.

— „Nu neg, domnule comisar — și începui să râd, că mi se părea că acum încep să înțeleg și eu crima pe care am făcut-o.

— „Și p'ormă auzii deodată pleosc, da tare, c'o fi tras cu revolverul și p'ormă a zâs cucoana: nu-i mort Mitică, mișcă... și atunci domnul a mai tras odată, de două ori și striga tare, că eu cred că s'o fi auzit și'n curte: Na mai

miști, mai miști și tot trăgea cu revolverul. Dela o vreme doamna o zâs iară: lasă-l Mitică — c'asa spune doamna către domnul — acu lasă-l că-i mort. Și eu când am auzit una ca asta că-i un mort în casă, am...

— „Ce râzi domnule, ce te-a apucat? Ucizi oameni și râzi. Așa criminali n'am mai văzut.

— „Cum să nu râd, păcatele mele dacă-i de răs... și râdeam, fraților cum n'am răs în viața mea vreodată. Mă tăvăleam pe jos de răs. Eu într'o parte, nevastă-mea în alta.

— „Ce râzi. Ai să vezi cum ai să râzi la poliție? Umflați-l.

— „Stai domnule comisar că-ți spun și eu tot, și-ți arăt și cadavrul.

— „Ei așa te vreau domnule asasin. Unde e?

— „Uite-l aici. Și dădai la o parte „Universul“ cu care îl acoperisem pe bietul șoricel, după ce-l făcusem chisăliță.

— „Uite cadavrul!

— „Ce-i asta domnule. Iți bați joc de mine?

— „Eu nu, ci toanta asta care n'a putut pricepe că nu sunt în stare să omor, decât un șoricel.

Să-l fi văzut pe bietul comisar. Se făcuse vânăt de necaz și de rușine. l-a tras toantei de Anuța două palme de s'a dus până în bucătărie urlând. Dar și eu a doua zi, i-am dat drumul.

Marcel Olinescu.

Tristețe

Frunzele cad, frunzele se vestejesc
Și altele Doamne nu mai știi de cresc.
Ziua de mâine nu mai știi de-oi mai vedea
Și nu știi de mâine n'oi fi și eu ca ea.

Frunzele cad, și galbene cu pământul
Încet, încet s'apleacă și frământă
Și totul mereu împreună cântă
Viermele, omul și lutul...

Frunzele cad, și crengile văduvite
Strigă'n noaptea ce vine mută durere
Rânile-mi sunt tot mai mult cernite
Cu pete urâte din alte sfere.

Frunzele cad tot mereu, mereu
Aruncate domol în tinosul cazan
Cu smoală, de voia lui Dumnezeu
Și omul — piticul vierme — urlă în noapte
(în van..)

ION ȘT. MOLDOVAN

INSTANTANEE

Hanul e plin. Tavanul jos, afumat și coloa-nele boltite de zid dau ceahanalei un aspect ciu-dat, deși comun în orient. Într-o parte e masa de biliard la care joacă un elev și secretarul pre-turei, iar trei inși stau și contemplează bilele ce se fugăresc pe masa de pluș. La mese și pe băn-cile de lângă pereți stau țărani veniți din diverse părți, femei și copii chiar, cari așteaptă să se despice de ziuă ca să înhame caii și să pornească mai departe, spre țărmul de care se leagă năzu-ințele și planurile lor himerice. În așteptare an-gajează o discuție hazardată, fac saș, sorb un pa-har de ceai sau o cafea, fumează, mănâncă se-mințe de dovleac, sau privesc dintr'un colț, cu ochii grei de somn, înainte și împrejur, pentru a ațipi apoi sau a se lăsa duși de șuvoiul gându-rilor. Lampa din tavan seamănă paloare pe fețele istovite și întunecă gândul. Un bulgar cântă din țibulcă, un ciudat instrument, mic, cu trei coarde de maș și care se ține ca un violoncel. E mic, făcut dintr'o singură bucată scobită ca o copaie. Are sonoritate ciudată, stridentă, ca un țipăt de stepă.

Turcul zâmbește șiret dela teighea, privind prieteneste clienții pe cari soarta ori necazul i-a aruncat în ceai-hanaua sa pentru o seară, poate prima sau ultima din viața lor. Hogeacul încălzit face să clocotească apa în cazanele cu capace monumentale de alamă care strălucesc sinistru în semi întunerecul atmosferei îmbăcsite.

Și țibulca suspină...

II.

O terasă splendidă. Fețele de masă candidе și cochete, solnițele și pomierele încărcate fac grații trecătorilor. Lampioanele monumentale cu globuri albe, sferice, palmierii puși în hărdău se aliniază pe marginea aleei, iar chelnerii ca niște ciocli improvizați se plimbă abătuți și astmatici printre mese, aruncând din când în când cu șer-vetul peste una din mese ca pentru a alunga cine știe ce gănganie invizibilă.

La o masă e un căpitan de artilerie, rumen și radios, alături doi domni și patru doamne, mai mult domnișoare după aparențe, e grupul cel mai mare. La celelalte mese sunt câte doi, un prieten cu o prietenă sau soră, ori doi prieteni întâlniți prin cine știe ce miracol, toți tăcuți și contempla-tivi. La celelalte mese câte un domn. Unul brunet, cu ochelari și pălărie de paie trage îngândurat dintr'o țigare. Altul cu un țap deșert de jumătate în față, ține mâinile pumn la gură. Un bătrân se chinuște a lene cu un corn. O domnișoară cu două cucoane dintre care una trebuie să fie mămica, privește în gol.

Și orchestra cântă. Tânguitul saxofonului, ca un strigăt în pustiu, însoțit de jazz se ceartă cu sgomotul tramvaielor și al țiganilor cari strigă ziaie de seară și „Speciala“ Neamului Româ-

nesc cu titlu gras în care se vorbește de două milioane șperț în afacerea Skoda.

Orchestra cântă și în timp ce melancolia — își poartă urâtul de viață — plutește în luminile pier-dute ale ochilor fiecăruia, din stradă un individ măsliniu, cu barbă, cu orbitele ca două vâgăuni, privește însetat peste granița pe care poate ar dori s'o treacă dar pe care aspectul, rangul și să-răcia i-o ridică până la cer, lăsându-i doar câmp liber ochilor, ochii infomețați cari privesc haluci-nați peste fruntariile în dosul cărora imaginația lui aprinsă crede că se ascunde paradisul. Lipsesc doar zăbrelele. Dacă un magician i-ar pune în față un rând de zăbrele de care să se apuce cu mâinile, ar fi nici mai mult nici mai puțin decât un pușcăriaș care vrea să evadeze cu ochii și cu gândul din celula în care un ceas rău sau o jus-tiție neînduplecată l-a aruncat.

Nu știu ce se petrece în dosul ochilor cari privesc cu pupilele dilatate și nu știu ce-l face să se retragă, pe individul care pare atât de obidit
Și jazzul atacă ultimul tango...

III.

Trenul geme și mădularele îi pocnesc me-talic la cotituri. E lung, nesfârșit de lung și plin, plin ca niciodată. Ninge mereu, cu fulgi mari, dră-gălași și moi ca fulgii de vată aninați în pomul de Crăciun. Pe această nemărginită maramă trenul e negru, nespus de negru și de mohorât, iar un soldat de pe scară fluera trist, infiorător de trist și trenul pufăe.

Se vede un semafor. În dreptul lui se dă semnalul și trenul intră huruind în stație. În stație între linii, un trup ciopârțit, mult ciopârțit, iar lângă el, timidă, o luminărică înfiptă în zăpadă agonizează. O fetiță mică și drăguță, ca o fetiță de drăguță, care se urcă din acea stație ne po-vestește lăcrimând cum a călcat trenul pe un biet lucrător, amărât lucrător și cum un frânar, și el amărât, a adus lumânarea, a plâns și i-a înfipt-o la cap în zăpadă. Și fulgii cad și se lipesc de fața lui, cad alții, apoi alții...

Trenul pornește, mai negru ca înainte. Fe-țița lăcrimează. Luminărica agonizează, iar un soldat fluera pe scară.

Și ninge.

IV.

Tudor Mocanu, om de serviciu la o mare bancă, a venit eri dela slujbă mai de vreme ca de obicei. Era vesel și soția ca și copiii nu i-au mai cerut explicații. Rău nu putea fi.

Avea trei copii, un băiat în cursul superior de liceu, o fată la școala profesională și una la normală. Stătu de vorbă cu fiecare și pe fiecare îl povățui să fie cuminte și să n'o supere pe mama sa. Luă apoi găinile, trei la număr, pe rând în brațe, le mângăe și sărută ochii și creasta, iar

după aceea chemă soția și-i puse în mână un pumn de gologani: leafa pe trei luni.

— Ai grije de ei și de copii, spuse el.

La masă răsără mult, dar nimeni nu îndrăzni să-l întrebe de proveniența banilor.

După masă, Tudor păru abătut. Ochii i se năuciră și trădau un suflet chinuit. Nu știa cum să înceapă, cum să facă mai puțin dureroasă lovitura.

Se îmbracă și după ce își puse pălăria în cap, cu mâna pe clanța ușii deschise de jumătate, anunță cu vocea sugrumată, părând totuși vesel:

— Am fost concediat.

Cuvântul căzu greu. Fără a mai asculta vaelele din casă eși ca o nălucă și se năpusti spre poartă.

...In aceeaș noapte banca a fost incendiată, iar Tudor Mocanu strivit de roțile unui tren salvator.

V.

Scriu, iubita mea. Scriu, deși știu că n'ai să citești aceste rânduri pentru că nu ți le voi trimite. Scriu. In cap îmi hurue un tren, iar de gât mi s'a atârnat un laț. Eu scriu, afară bate vântul, camera mea pustie e rece, iar eu sunt atât de singur. E toamnă. Astăzi am fost în parc. Parcul în care te-am cunoscut pe tine. M'am simțit atât de mâhnit și mai stingher ca niciodată. Și parcul era pustiu. Lacul tremura încet, ca un om care se infioară, iar în apropiere gornistii unui regiment făceau școală. Urșii, îți mai amintești de ei? — grohăiau lugubru în groapa destinată viețuirii lor.

M'am gândit atunci la tine și poate de aceea mă gândesc acum. Ai apărut ca o vedenie să-mi turburi liniștea. Dar...la drept vorbind spun inexacțiții, căci eu n'am avut niciodată liniște. Știu însă că m'ai turburat. Vezi tu, viața noastră este atât de goală, adevărat nu, a mea a fost plină de iluzii, dar răutatea lumii mi le-a ucis pe toate. Ce bine e să nu-ți faci iluzii, căci n'ai ce pierde. Eu m'am amăgit mereu cu nimicuri și când te-am întâlnit pe tine eram ca o ladă de gunoi întoarsă cu gura în jos, gol de orice avânt.

Când am scuturat fundul sacului cu amăgiri, am rămas nedumerit și m'am întrebat ce rost mai am eu într'o lume care nu-mi mai poate oferi nimic; atunci te-am zărit și de-atunci te-am iubit. Poate că te mai iubesc și acum, nu știu. Ai luminat o vâgăună și ai aprins o candelă la căpătâiul unui mort, să-ți mulțumesc sau să te hulesc? Nu știu.

Mâna îmi tremură, capul îmi vâjăie, iar luminița din zare de care îmi aninaseam privirile, a stins-o vântul. Doar ea mă mai ținea.

Am crezut o vreme că ai putea să mă iubești, că ai să mă înțelegi. Să râdem împreună, să plângem împreună, iar când ne vom vedea ce urăți suntem când plângem, să râdem din nou ca niște copii, ținându-ne de mână. Nu s'a putut.

Lumea ta care nu e și a mea, te-a oprit. Poate că nu e vina ta.

Tu rămâi cum ești și unde ești. Pe mine mă tentează mai mult pastilele de sublimat pe care le am în față decât rangul pe care mi-l cereți voi. Voi face un sirop dulce, cu gust de neant și cu miros de tămâie și voi bea paharul până la fund, în cinstea ta și în cinstea clasei din care tu faci parte.

...Dar vorbim prea mult. Luntrașul Charon mă așteaptă. A tras barca la mal și trage nerăbdător din pipa cu catran. Să ne vedem cu bine dincoșo de Styx și vezi, nu-ți uita blazonul.

VI.

Azi am băut iubita mea. Am băut mult, dar nu sunt beat, căci alcoolul nu mă mai îmbată. Decât dragostea ta, mai bine beau pelin.

Sunt un stricat, ai spus-o tu și o vor spune toți cei ce seamănă cu tine, dar... Ce știți voi? Să vă pupați, să discutați de rochii, de căței, de teatre, de pat și de avorturi? Vă mulțumesc, dar nu m'amuză.

Am fost un dobitoc, dar acum nu mai merge. Prefer să fiu om. Om cum cred eu, nu cum vrei tu.

Eu nu sunt colonel pe care să-l înșeli c'un sublocotenent. Eu n'am nici ordonanță, nici bocanci și nici miros de iuft ori de sudoare...

...Felinar, prieten bun și drag, iaz-mă în brațe. Strânge-mă mai bine, să nu cad. Ține-mă, scump felinar, căci auzi cum flueră gardistul. Eu n'am nici bani, nici glorie și cum gardistii sunt hapsâni cu cei săraci, mă pune să frec scândurile până mâine la 'nchisoare.

...Bravo dragă felinar, s'a îndepărtat gardistul și-acum dă-mi voe să te pup că m'ai scăpat.

VII.

Am eșit cel din urmă din local. Dacă n'aș fi rămas singur poate că n'aș fi plecat. Mi-e frică de singurătate. E aproape ziuă. Pe cerul smolit nu se văd nici stele, nici luna. Lumina difuză și bolnavă a felinarelor pare tusea unui ofticos, iar umbra mea lăbărțată, întinsă pe caldarâm ca o pecingine, mă infioară. Străbat străzile mute și întunecate. Nu văd, nu aud pe nimeni.

De undeva, dela o fereastră luminată, vin acorduri de pian. Imnul funebru a lui Chopin. Și tonurile se desprind ca un muget, se pierd în umbră, fantasmalele dănuiesc, iar o mână nervoasă, probabil o femeie, probabil și ea o singuratecă, sugrumă clapele ca să le smulgă, la această oră târzie, încă o tânguire, încă un suspin.

Incetinesc pasul, ciulesc urechile și ascult. Ascult cântecul unui suflet pustiu. Ascult cântecul unui suflet pustiu.

... Și mă simt atât de mic, atât, atât de mic și de singur.

I. V. Racea

Arta desenului englez de TEODOR T. ȚIUCRA

Expoziția dela Muzeul „Toma Stelian” din București, poate fi socotită ca o măturie rară ce ne este dat să vedem, căci în ea se oglindește nu numai dezvoltarea spiritului anglo-saxon dela începutul secolului al XVIII-lea până azi, ci și renașterea sensului artistic al rasei, în jurul căreia se plămădește o estetică nouă, în legătură strânsă cu aspirațiunile și tradițiunile, cu trecutul unui suflet național.

Acele 431 de opere au trecut hotarele Occidentului, aducând cu ele în acelaș timp, temperamentul propriu ce le caracterizează, distincția rafinată de meșteșug artistic, precum și sinceritatea profundă de sentiment, care ilustrează prin excelență școala engleză a desenului. Să ne oprim în fața ei și să vedem cum anume caracterele generale ce-o accentuează se perpetuă sau se șterg, constituind pentru noi iconografia reală de sensibilitate plastică a unei familii umane. Dacă analiza caracterelor aceștii școli prezintă câteva dificultăți, ele se datoresc mai ales felului nehotărît în care se petrec diferitele schimbări din sânul ei, acțiunii influențelor și elementelor înfinit de diverse și complexe, precum și rolului important pe care-l joacă fără întrerupere tendințele politice, sociale, literare, sentimentale și religioase ale momentului, în care aceasta școală se formează și se dezvoltă.

Mă gândesc acum la nenumăratele retrospectiv de desen dela Paris. Revăd Luvrul, colecțiile bogate dela Chantilly și Luxembourg, retrospectiva desenului italian dela Orangerie, a desenului francez dela Federația Franceză a Artiștilor, revăd expozițiile de artă engleză, gravurile lui Goya la Biblioteca Națională, și în fine, desenele celebre dela faimoasa expoziție de artă italiană organizată în vara anului trecut la Petit Palais, din care aș vrea să culeg prețioasele confidențe ale măștrilor, ca apoi mai sigur și îndreptătit, să compar, să analizez și să gădesc adevărata lecție ce degajă aceasta expoziție de artă britanică, de care ne leagă cunoștința frumosului și a adevărului.

De am preferi pe unii sau pe ceilalți, de sigur că desenul englez n'a avut pentru Anglia rolul ce-l jucară în Spania „Capriiciile” lui Goya, opere pe care unanitatea nu le-a mai repetat niciodată de atunci și nici nu le va mai imita încurând. Desenul spaniol și german posedă în comun un oarecare lirism epigramatic, o violență ascuțită și definitivă, un spirit de gesturi rapide și extraordinare; cel francez, renovator al unei tradiții greco-romane, conține poezia concretă a realității logice și absolute, evocând nu numai grația perfectă a unui contur, ci și natura sensibilă a lucrurilor, pulsul vieții și a pasiunilor ei. Dacă Italia din sec. al XIV-lea și XV-lea, este o răsruce de curente alternate tinzând uneori să se desbare de for-

mulele bizantine, alteori să revină la elemente de tradiție orientală, ea nu rămâne totaș primitivă ci se transformă și devine un centru de tranziție spre o artă nouă. Leonardo da Vinci deschide Renașterea. Dela arta primitivilor italieni, până la undulația grațioasă a Renașterii, linia se traduce grandios într'o trăsătură tipică, câteodată într'o cifră sau un simbol al frumosului omenesc, intelectual și neprevăzut.

În Anglia, teoria de artă pentru artă, n'a avut niciodată numeroși adepți. Ideea de artă, de concepție artistică se confundă ușor cu aceea de moralizare, de perfecțiune spirituală; școala engleză este idealistă, sentimentală, emotivă. Ea oferă un amestec curios de misticism și spirit pozitiv, în care calitățile de imaginație se combină cu un sens scrupulos de analiză, cu o minuțiozitate de observație, câteodată excesivă. Ea este serioasă și naivă, ea are spontaneități încântătoare; însă dacă desenul englez are dragostea intimității, pasiunea naturii și sentimentul delicat al poeziei lucrurilor, facultatea de sinteză pare să-i lipsească.

Veritabila școală engleză derivă din școala flamandă. Holbein, Rubens, van Dyk sunt primii artiști care au portreturat aristocrația engleză. Hogarth, Gainsbouroug, Reynolds, Constable, Millais, Watts, sunt artiști mari, dar nu creatori: le lipsește universalitatea. Echivalentul unui Michelangelo, unui Rembrandt, nu există încă în școala engleză. Unii dintre ei studiază în Flandra, ceilalți în Italia. Un grup interesant este acela al „prerafaeliștilor” Millais, Burne Jones, Rossetti, Hunt, Watts, care au împrumutat dela Florentinii din sec. al XV-lea, eleganța precisă și analiza rafinată a lucrurilor. Ei posedă cultul frumosului pentru care Ruskin n'a întârziat să fie apostol.

Particularităților care diferențiază școala britanică de celelalte școli, se mai adaugă aceea provenind dela felul în care reprezentanții ei concepeau arta compoziției. Afară de artiștii care coboară mai mult sau mai puțin din măștrii flamanzi, Rubens, van Dyk, constatăm la cei mai mulți o predominanță a grijei de a compune în mod psihologic, ideologic, mai mult decât plastic. Forma în care se ordonă un subiect, nu revelă întotdeauna voința de-a reda exaltat un ansamblu de lucruri interioare, ci mai ales instinctul de-a impresiona prin înfățișarea sensibilă a unui aspect.

Altfel, școala engleză tinde să rămână mereu fidelă spiritului rasei din care face parte. Ea este ilustrată la început cu triumful portretului, a cărui trăinicie însă este asigurată mai mult de interesul documentar decât de acela al valorii artistice. Se pot ghici simptomele unei decadente apropiate, căci pictura iconografică este înlocuită prin aceea a peisagiului. Apana-

jul atmosferei morale și sociale, se poate rezuma mai ales în scenele de moravuri, tablourile vieții sportive, scenele de marină și figurațiile inspirate din literatură, religie sau legendele mitologice.

Amestecul de simplă bucurie și de sentimentalism, de spirit cavaleresc și de sens practic, oferă întotdeauna acestor povestitori, motive noi de inspirație și de lucru, în care reușesc prin excelență. Dar când aceștia se înalță la subiectele grave sau patetice, ei nu realizează niciodată opere adevărat superioare și trebuie să eșueze. Asta nu împiedică însă artistul englez, să producă capodopere tot așa de semni-

ficative ca acelea ce aparțin școlilor continentale, căci mai târziu, în locul diminuării din ce în ce a prestigiului academic, se ridică tendința acuzată spre o artă individualistă, liberă și îndrăzneată, gata să primească lecțiile moderne de artă monumentală. În orice caz, școala britanică are meritul de a fi excitat gustul artistic al poporului englez, indiferent până atunci pentru manifestările de artă, dând în același timp un exemplu de sinceritate și voință, în fața căruia convine să ne oprim.

Ianuarie, 1936.

Teodor T. Țiucra.

INSEMNĂRI

Preocupări culturale, regionale. Gruparea literară „Thesis”, din Sibiu, a dat semnalul unei lupte. Nouă ne vine să credem că se încearcă reluarea unei acțiuni, pornită nu prea de mult, cu o avalanșă de avânt, pentru a capitula brusc în fața realităților, cari nu cunosc „ideal”.

Din informațiile pe cari le avem, d. Victor Papilian, directorul Operei din Cluj, a prezidat la Sibiu adunarea mai multor condee ardeleni, pentru a discuta și, eventual, pune la punct, o problemă de ordin cultural: posibilitatea creerii unei edituri, pentru scriitorii ardeleni. Ideia o aprobăm în totul și suntem chiar pentru îngr. d. ei într-o anumită formulă: această editură să nu publice decât produsul de specialitate sau beletristic, al scriitorilor de origină ardelenă.

Ar fi o compensație justă. Vechiul regat are destule edituri, cari pot primi scrisul tuturor scriitorilor din întinsul țării; Ardealul putând pune în cumpănă abia una și aceea destul de anemică. Este vorba de „Pantheon”, din Brad, care în cei trei ani de existență n'a

putut arunca din tiparnițele ei decât trei cărți, dintre cari două originale și o traducere.

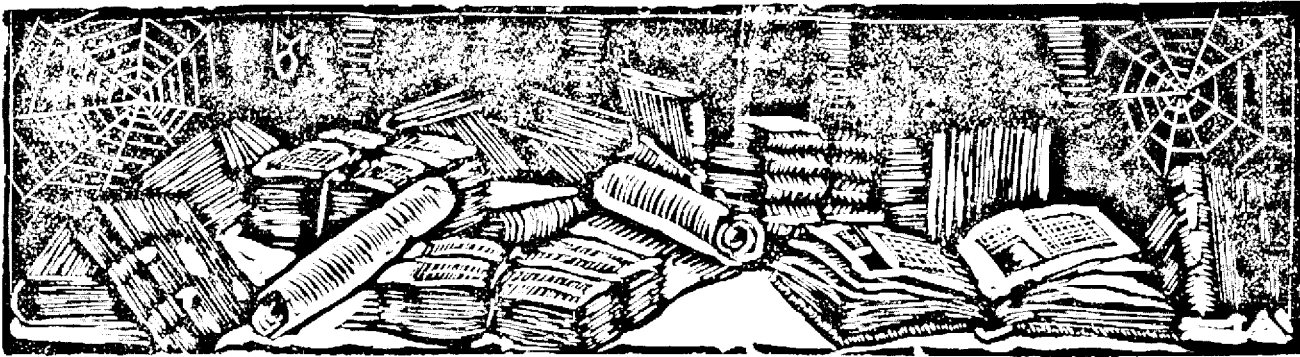
Scriitorului ardelen i se ține crizonturi prea strimte, de aici și explicația apariției atâtor reviste literare pe tot întinsul provinciei. În acest Ardeal germinează de aproape două decenii un scris care nu se poate valida decât cu dureroase compromisuri, menite să-i toe avântul.

Scrisul ardelenesc și-a fixat un cadru atât de bine definit, că a fost capabil să formeze unele curente, pe cari alții și le-au însușit drept caracteristică; nici unul din ei, ardelen.

Preocuparea culturală, afișată modest în grupul literar Thesis, treb. este strigată cu toată puterea și așa ceva nu se poate face decât printr-o colaborare totală a condeilor ardeleni; colaborare cât mai grabnic ratificată și fără nici un fel de condiție.

Regionalismul cultural nu este o problemă ci o necesitate imediată. Scriitorul ardelen are dreptul la viață și ca să și-o asigure n'are nevoie de compromisuri. Suntem siguri că va izbuti, cu singura condiție: să vrea, numai!

Cărți-Reviste

„Stele pentru leagăn“, poezii de Radu Gyr.

Poetul Radu Gyr, unul dintre cei mai talentați versificatori ai generației de azi, ne-a trimis ultima sa creație literară, intitulată „Stele pentru leagăn“.

În cele „douăzeci de cântece cu luminițe“, poetul oltean împrăstie din belșug cele mai frumoase versuri cari s'au scris, în literatura noastră, pentru copii.

Și pentru a ne dovedi spusa, publicăm integral un cântec, ales la 'ntâmplare.

Cântec pentru somnul Luminiței

Dormi în leagăn de vioară
luminiță, tămăioară.

C'o să vină prinț mlădiu
de smaragd și aur viu,
lăcrimat de-o stea de foc
și pornit după noroc
într'o luntre de ghioc.

Și-o să cadă în grădină
în caftan de lună plină,
nu mai 'nalt cât o stamină,
străvezlu ca o lumină.

Când corabia-i se lasă
pe o frunză de mătăasă,
ancora o să-și înliță
într'un lujer de ferigă,
și, sărind din nava-i mică,
prichindelul de mărgeică
s'o da jos din foae 'n foae
ca o lacrimă de ploae
și-o să fugă prin răzoare
cum fug razele de soare.

Oprit lâng'o tufănică,
va întinde scară mică,
scară sprintenă de rază,
să se urce, să o vază,
și pe trepte muzicale
va sui lângă petale,
ploconindu-se ușor,

cântălor, tremurător.
ca să prindă
lin de ele
o colindă
de mărgele
și s'aprindă
sub stamine
o oglindă
cu rubine...

Dormi în leagăn de vioară,
luminiță, tămăioară.

Prințul mic, căzut din stea,
mire pentru tufănea,
a venit, sărut și dar,
pentru nuntă de cleștar,
ca să-și ia mireasa 'n cer
în caic de giuvaer.

Noapte bună, noapte bună,
căt-re-o stea cât o alună,
pe nectar de lună plină,
urcă 'n cet ca o lumină
o corabie pitică
cu un prinț și-o tufănică...
Iar în stea, i așteaptă 'n zori
un alai de prinți și flori
și-un rădvan țesut din fir
de zefir și de safir.

Dormi în leagăn de vioară,
luminiță, tămăioară.

a. n.

C. Argintaru: Setea norilor.

Di C Argintariu e un solitar. Dsa nu e, nici nu vrea să se încadreze în nici una din numeroasele bisericuțe, ce au răsărit pe meleagurile accidentate ale topografiei noastre literare. A dus o luptă frumoasă și singulară în jurul revistei „Hiperion“, pe care a editat-o și a închinat-o complect poeziei. Atitudinea dsale e a unui romantic, a unui trubadur, având puține contigente cu lumea reală și ține s'o mărturisească în înflorite variante în aproape toate poemele din „Setea Norilor“:

*Eu mi-am făcut colibă, cu pragul prins în rime
Și mi-am cules cadența din tot belșugul antic
Să-mi fie bun tovarăș în clipele sublimе
Averea mea e'n nouă, la adăpost de stele.*

Totuși se vede din acest al treilea volum de poeme, o revenire în real, strunind o nouă coardă lirică poetică: pe acea a poeziei patriotice. Dl Argintaru ca oltian nu uită nici pe lancu Jianu și nici pe Tudor Vladimirescu, pe care i-ar dori actualizați în politica actuală.

Volumul dlui Argintaru e tot așa de cu îngrijire editat ca și celelalte două înaintașe și e o dovadă de bunul d-sale gust.

Gh. Atanasiu: Desmoșteniții. Anormalii n'au constituit propriu zis șira spinării a vreunei lucrări literare. Dl Teodoreanu în Turnul Milenei, ca și în Golia i-a introdus ca accesorii, i-a literaturalizat complet, încât accentul n'a mai căzut pe diformarea lor fizică, ci pe acțiunea la care au luat parte.

Dl Atanasiu își propune să ne dea o iconă cât mai veridică a sufletului unui surdo mut. A unui biet copil de țară, ajuns din cauza defectului său, copilul nimănui. Toate desnădejdiile la care e supus cu oglindirea în sufletul acestui desmoștenit sunt cu fidelitate redată. Ceeace poate îi lipsește ca portretul psihologic, să fie mai complet e studierea mai profundă a momentului când își dă seamă că e diferențiat de restul copiilor. Dar Dl Atanasiu n'a vrut să peardă pe anumiți cititori, cărora le repudiază analizele psihologice prea amănunțite. Romanul e bine construit și se citește curent, reușind să captiveze pe cititor. Dl Gh. Atanasiu e în progres.

m. o.

Erasmus de Ștefan Zweig. Viața romanțată a primului umanist și european, Erasmus de Rotterdam, este zugrăvită în calde pagini de admirație a omului și operii, și n'evocarea maestrilor a vremilor, stărilor și personalităților veacului XV și XVI. Autorul acelei unice „Laus stultitia” — Elogiul nebuniei — se înrudește în ce privește firea, cu Fouché, omul care peste 3 veacuri va sluji cu aceeași necredință trei regimuri politice. Ii aseamănă, în perspectiva depărtată a vremii, aceeași eroare de exteriorizare a personalității prin demnități, acelaș caracter — laș în lipsa puterii de hotărâre categorică — și identica inconsecvență — inconsecvență care devine consecvență perfectă față de felul lor de a fi și interpreta. Ii deosebesc imboldurile: Fouché era un intrigant de prima mână — dezbină și stăpânește este lozinca vieții lui — pe când Erasmus nu era intrigant. Ambii sub masca de nepătruns a slugărniceii față de toți — capul plecat sabia nu-l taie — își păstrează libertatea de a gândi și a lucra.

Zweig încearcă să explice firea acestui om puțin comun prin înfățișarea lui plâpândă, slăbănoagă, bolnăvicioasă, în continuă luptă cu fizicul. Antiteza: spirit — fizic. De aci lașitatea, timiditatea, eroarea de brutalism, aversiunea față de fanatismul încercuitor de orizont și expresie

și a ignoranții și a intoleranții omenesti. Avem un Erasmus, tip de advărat intelectual, neamsetecat în mocirla pestilențială a intereselor de grupare. A fost omul bunii înțelegeri; concilianța și compromisul sunt linia vieții lui. Primul umanist și cel dintâi învățat care a stăpânit bogăția și puterea. Faptul de a se fi născut în secolul celor mai mari războaie politice și religioase, iată tragedia lui Erasmus. Acest secol — neîmpăcatul său dușman — este întrupat parcă în cealaltă personalitate a veacului: Lather, care, în toate privințele, a fost opusul tipului erasmic. I-a unit acelaș crez profanat: reforma. I-au despărțit mijloacele. Lather era cărnos, dintr'o bacată, plezne de vitalitate, era forța în carne și oase.

Visul erasmic: buna înțelegere dintre popoare subordonarea intereselor conducătorilor intereselor poporului, forța plecată spiritului, puterea — dreptății, fanatismul — concilianții, diplomația — eticii. Politica erasmică de neîncetată aplanare și reconciliere este profund omenească și morală (înfăptuire neroditoare în Liga Națiunilor.) Este încă și azi o utopie; o culme goetheană, limită; o interpretare spiritualistă a politicii. Politica erasmică contrastează cu machiavellismul. Erasmus — Machiavelli; pace — războiu; rațiune — pasiune; dreptate — putere. Ideea erasmică este eterna iluzie a omenirii în luptă cu animalul — om. Antagonica luptă: spirit — materie, fără punte, fără dualism, fără patință de împăcare nici dialectică măcar. „Numai prin aspirații și cerințe supra-personale și abea realizabile, oamenii și popoarele simt cu adevărat întreaga și sacra măsură a existenții lor.” (pg. 251).

Socot explicația firii și atitudinilor lui Erasmus prin puținătatea fizică, drept insuficientă. Explicația valabilă și viabilă a atitudinilor unui om este a se căuta în psihologia lui, mai bine zis în complexul de psihologii diferite și înruđiți în acelaș timp, psihologii înăscute sau născute din infirmități, din influența medialui, a vieții, a profesiunii, etc. Admitând drept axiomă ideea kanteană „Das Welt ist meine Vorstellung”, ajungem la concluzia logică a deosebitei reprezentări ce și-o face, despre lume, un miop; căci această reprezentare este diformată de lentilele ochelarilor săi; această diformare dă naștere unei psihologii aparte. Acceptând drept valabilă această explicare conchidem că firea, faptele și atitudinile unui miop sunt consecințele nemijlocite ale acestei ciungiri corporale, dar mai ales morale. Știut este că Erasmus era miop. De aceea socotesc că lașitatea și timiditatea lui — cusurari organice — sunt lămurite perfect de bine privindu-le prin prizma acestei teorii.

Rasa și rasismul de Dr. Jgrec. Azi când se pune cu toată favoarea problema raselor pure o lucrare științifică privind aceasta problemă prin prizma și premisele științii se simțea tre-

buincioasă, pentru a limpezi unele lucruri cari pentru eu mai mulți sunt ignorate. Rasa, etnicul sau națiunea este identitatea biologică și psihică a unui grup de indivizi. Gobineau socotit părintele rasismului spune: „c'est vainement qu'on chercherait aujourd'hui à les constater (rasele pure) dans l'agglomération metisse qui constitue et qui 'on nomme la rasse blanche". Rasa e identitate, finitate, omogenitate de caractere fizionomice, transmisibile ereditar; ori niciun popor european nu prezintă omogenitate fizionomică. Concluziile științii antropologice actuale demonstrează cu prisosință că interpenetrațiunea raselor a dus la excluderea oricărui jurism rasist și întronarea polimorfismului fizic celui mai variat. Iată, pe scurt cartea d-lui Jgrec, care păcătuiește prin nesistematizarea materialului, prin tendențiozitatea autorului (explicabilă prin socialismul dânsului), prin tendința de polemică nepermisă unei lucrări cu pretenții de atitudine științifică. O metodică diviziune a materialului și o trecere a acestuia ar fi ușurat mult cetirea broșurii, de către public, căci „Rasa și rasismul" se vrea o carte de popularizare a unor adevăruri științifice. Ori adevărurile științifice cer orânduire îngrijită, concluzii logice și raționamente impecabile în expunerea lor.

Actele vorbește de I. Peltz. Este romanul provinciei meschine și fără orizont, îndobitocitoare, abrutizatoare. E zugrăvirea reală, poate prea pesimistă, a Mizilului. Spectacolul acesta al provinciei nu este de fel amuzant. Dimpotrivă... Îți lasă în suflet tristețe dăinuitoare mult după terminarea cetitului. Nota romanului este scepticismul descurajant. Descurajant întrucât sunt stări reale, nedesmințite, dăinuind încă și azi și care vor dăinui mereu.

În romanul acesta al d-lui Peltz nu interesează intriga, ci mediul ambiant al acestuia. E prinsă aci toată meschinăria, intrigăria unei urbe provinciale cu cetățeni incuși și pretențioși, cari își țipă sfidător ignoranța.

Nu ne-a plăcut romanul d-lui Peltz. Socotim „Actele vorbește" cel mai slab dintre toate romanele d-sale. Avem, e adevărat, continuarea aceleiași maniere de transcriere a faptelor brute în lumina lor adevărată, cu un adaos: o oarecare doză de fantezie. Din îmbinarea nearmonioasă a acestor două elemente rezultă senzația de hibriditate, de artificialitate a romanului care se vrea în intenția autorului, crâmpiei de viață cotidiană. De urmă titlul forțat impus volumului. Poate altul s'ar fi potrivit mai bine cuprinsului. În lot cazul „Actele vorbește" nu continuă traectoria de ascensiune a talentului și meșteșugului scriitoricesc al d-lui Peltz; constituie o mică coborîre în mersul ascendent al realizărilor d-sale. Ne întrebăm ce l-o fi determinat să-l publice? (Nu luăm în socoteală argumentul comercial). De ce s'or fi grăbind scriitorii să publice? De ce această furie de a scrie pentru prezentul vremelnice și nu pentru viitor? Nu mai există o conștiință scriitoricescă? O demnitate?

Naufragiații dragostei de Dr. N. Marin este o carte de real folos tuturor, îndeosebi tineretului. Dacă am fi factori hotărîtori în educația tineretului, prima înfăptuire ne-ar fi obligativitatea studiilor sexuale în cadrul igienei umane. Căci, nimic nu este mai periculos integrității corporale și cerebrale a unui individ, decât neștiința asupra celei mai însemnate funcțiuni a omului: instinctul sexual, instinctul biologic al perpetuării speciei. Această totală și criminală ignorare a manifestărilor sexuale, a urmărilor împlinirii, povestirii și refulării lor, datorită moralei oarbe și antiomane, este cauza principală careia i se datorește falimentul oricărei încercări de profilare a boalelor sexuale. Și această stare se va perpetua până nu vom avea curajul să ne desbărăm de chingile și țarcul acestei morale idioate, ce încorsetează o întreagă omenire, proclamând dreptul de netăgăduit al individului de a-și satisface înclinările naturale fără a se mai ascunde sub masca falsei pudori — scut al celor mai monstruoase practici sexuale. Vom avea o omenire cu adevărat fericită în momentul în care vom reuși să abolim toate cătușele, cauze ale refulării pornirilor celor mai firești — singurul și veridical motor al oricărei activități umane pe care o condiționează prin interdependență existentă între funcțiunea sexuală și toate celelalte funcțiuni ale trupului omenesc. Numai în acest singur caz lupta împotriva maladiilor venerice, considerate azi — de către morala ignorantă și pretențioasă — ca lucruri rușinoase și vrednice de condamnat, și prin această ignorare vătămătoare individului și complexului social căruia-i aparține, va fi încununată de deplinul succes demult așteptat. Lumea nouă care mijeste la orizont și a cărei deviză — far conducător este realizarea unei umanități superioare, — nu va putea să treacă peste problema sexuală fără a o rezolvi în modul cel mai favorabil omenirii —, căci ignorarea și pe mai departe a acestei deosebit de importante ecvații omenești, însemnează falimentul sigur al acestei încercări de orânduire socială pe noi și largi baze de umanitate adânc înțelegătoare, în care individul va fi celula de temelie a Statului totodată, a Statului privit în complexitatea și multiplicitatea structurală a păturilor sociale competente și a căror interese le coordonează, le armonizează. Cum înfăptuirea acestei lumi rătăcește încă în văzduhul înmiresmat și ozonat al idealismului și al utopismului doctrinarilor politici și al sociologilor, nu este posibilă, pentru remedierea parțială a răului, decât o politică de reformism social, de îndreptare a relelor actualei orânduirii sociale. (Reformismul social, recomandabil pentru metoda profund umană ce o folosește: înfăptuirea înceată, nesângeroasă, evolutivă fără siluirea conștiințelor îmbăcsite de beznă prejudecăților, celor mai retrograde, este socotit de unii drept compromis făcut ideilor revoluționare intransigente și deci vrednic de hulă și condamnare; ori știut este că nicio idee mare și care a frământat

structural și de suprafață omenirea n'a putut fi înfăptuită fără un întreg lanț de cedări făcute acțiunii practice de către doctrină.) Prima măsură reformistă de luat ar fi o bună și serioasă educație de inițiere a tineretului în tainele sexualității. Poate cu mult mai ușor ar fi de realizat o altă măsură: vizitarea medicală obligatorie a tinerilor căsătoriți, spre a se înlătura criminala procreare de proenituri — moștenitori de boli ereditare, diformanțe ale psihicului). Celelalte măsuri se vor lua pe măsură ce vor fi înlesnite de împrejurare; împlinirea lor va remedia un rău adânc resimțit dar tănuț de ignoranța crasă în care e încătușată omenirea de către morala absurdă.

Cartea d-ralui Martin nu este o carte de intuire și explicare largă și pe înțelesul tuturor a tainelor sexualității, ci mai mult în practicile acesteia în erotism. Este descrierea practicelor perverse mono și bisexuale.

(t. malar)

„Menuetul“, roman de G. M. Vlădescu, Editura „Cugetarea“.

O dramă cu accente de melodie, menită să dăinuască peste timpuri. Fără a depăși „Moartea fratelui meu“, „Menuetul“ se încadrează unui gen specific autorului, prin duioșle și „lovituri“ emoționante. Este maniera autorului, care ne-a creiat pe Angelica Manolache, tip unic în literatura românească; alături de profesorul Annibal Ionescu, a cărui credință nestatornică în biruință, înebunește până și pe-o biată toantă de servitoare, care urlă în timp ce cortina cade peste ultimul act de melodramă: „Coniță! Coniță!... S'a spânzurat domnu Annibal!“

Subiectul cărții e o veșnică visare: suflet de mamă rodind flori peste flori, în așteptarea băiatului plecat la Paris, să culeagă „gloria“; ca odată să se prefacă în creangă golită de furtuni reci, prevestitoare de moarte!

D. G. M. Vlădescu, rămâne neîntrecut iconar de suflete bune, de pasiuni omeniești și-i mulțumim frumosul cu care știe să-și îmbibeze cărțile.

(a n.)

REVISTE

Viața Literară sărbătorește aniversarea apariției regulate timp de 10 ani, concomitent cu apariția apreciatului roman Cara-Su al directorului revistei I. Valerian. Ce a reprezentat această revistă, care a fost și a rămas monitorul boemei literare românești, e greu de precizat în cele câteva cuvinte permise de cadrul acestor sumare informații. E destul să spunem că mai toți scriitorii și poeții ridicați în ultimii 10 ani au trecut și s'au reliefat în cadrele acestor reviste, care a fost și a rămas o icoană fidelă a vieții literare dela noi. Dl. Valerian poate fi mândru și mulțumit.

Prichindel an. I. Nr. 1 și 21 Timișoara e o revistă pentru copii, după cum îi arată și numele și trebuie menționată cu bucurie, pentru că publicațiile actuale „Universul Copiilor“ și „Dimineața Copiilor“ sunt de o mediocritate exasperantă și nu contribuie cu nimic să mărească atracția copilului spre carte. O literatură pentru copii nu avem, pentru că sporadicele aplicări peste sufletul copilului al unora dintre scriitorii noștri sunt inspirate din motive familiare. Scriitorul lată simte lipsa acestei literaturi pentru copii, scrie o carte și până se tipărește copilul crește mare și scriitorul reîntră în preocupările sale de predicție. Prichindel vrea să umple acest gol și-e binevenit. S'ar cere numai ca fragmentele publicate din scriitorii noștri clasici să fie mai accesibile copiilor din orice provincie. Creangă și Delavrancea poate nu sunt potrivii pentru copiii de școlile primare din orice parte a țării. Oare copiii dela școala d-lui Grozdan au înțeles pe Creangă? Ar trebui aleși scriitorii mai puțin dialectali. Restul numeri-

lor bine. Remarcăm poeziile și ilustrațiile soților Popiți.

Progres și Cultură an IV. Nr. 1, dându-se mai mult culturi profesionale, cochetează numai rar cu literatura. Recenzându-ne numărul închinat memoriei lui I. Slavici, după ce reproduce un pasaj din memoriile dnei Slavici, publicat în acel număr, termină cu aceste cuvinte: „Și atunci cum rămâne cu acuzațiile.“ Pe noi ne bucură această întrebare. Dacă cele publicate în revista „Hotarul“ au putut semăna îndoiala în sufletele unora, nu e departe vremea când tragedia acestui mare scriitor va apărea în adevăratele ei proporții. Timpul va discerne care a fost adevărata lui vină și ce i s'a pus în circă de contemporanii interesați

Ramuri an 27. Ianuarie, contrar notișei apărute în precedentul ei număr își continuă apariția și în anul acesta. Revenind la eleganța tehnică de altădată, sperăm că în curând vom regăsi în paginile ei și pulsul de viață tineresc și romantic ce-au făcut farmecul „Ramurilor“ de odinioară. Remarcăm ca un început bun articolele dlor Al. Dima, T. Vianu, Ion Sân-Georgiu.

Arhivele Olteniei Nr. 78 - 82. Numărul acesta împătrit este un adevărat elogiu la adresa dlui C. D. Fortunescu, directorul revistei, pentru că reprezintă eforturile — de sigur — enorme pentru a asigura apariția acestei neprețuite reviste și pentru că în acele aproape 400 de pagini ne-a putut da o sinteză a preocupărilor culturale a Olteniei.

.O M.

Cărți primite:

M. Gh. Zamfirescu: „Sfânta Mare Nerușinare” roman, editura Ciornei. — N. N. Manolescu: „Statul cultural al muncii naționale”. — Sandu Gh. Tudor: „Hotel Maidan”. Editura Cultura Națională, — Gh. Atanasiu: „Desmoșteniții” roman, editura Cartea Românească, Timișoara. — D. N. Mincev: „Scriitori bulgari”, Constanța. — D. N. Mincev: „Din istoria literaturii bulgare”, Constanța. — D. N. Mincev: „Proverbe bulgărești”, Constanța. — N. Moisiu: „Spini în miniatură”, editura Plaiuri săcelene, Satulung. — C. Argintaru: „Setea Norilor”, cartea a treia de poeme, editura Hyperion, Cluj. — Al. Lascarov-Moldoveanu: „Romanul Furnicei”, editura Cugetarea. — W. Somersel Maugham: „Un petec de pământ”, editura Națională, Ciornei. — „Semicentenarul Școlii Comerciale Superioare de Băeți din Arad” (1885—1935) publicat de Vasile Suciu director. — Radu Gyr: „Stele pentru leagăn” poezii. Ed. Ep. Vartolomen, Râmnicul Vâlcea. — Petru Manoliu: „Rabbi Haies Reful”, roman, editura Ciornei. — Virgil Huzum: „Zenit”, versuri. — Moldov: „Repertoriu”. — Ion Th. Ilea: „Gloală”, versuri. — Mircea Ov. Savu: „Arcaderia Voluptății”, versuri.

Reviste:

Analele Olteniei: No. 79—82 Craiova. — Pagini Literare: an III, Nr. 1 Ianuarie, Turda. — Azi: an V, Nr. 21 Februarie, București. — Atheneum: No. 5 Noembrie—Decembrie, Iași. — Prometeu: No. 3—4 Ianuarie, București. — Gând Românesc: Nr. 1 Ianuarie, Cluj. — Societatea de mâine: Nr. 1 Ianuarie, București. — Plaiuri Săcelene: Nr. 1 Ianuarie, Săcele-Satulung. — Viața Literară: Nr. 5 Februarie, București. — Ramuri: anul 27, Nr. 1 Ianuarie, Craiova. — Granița: an. IV, Nr. 11 Ianuarie, Timișoara. — Sibiul literar: anul I, Nr. 7—12 Iulie—Decembrie, Sibiu. — Gândul vremii: an III Nr. 10 și an IV Nr. 1 Ianuarie—Februarie, Iași. — Luceafărul: an II, Nr. 1 Ianuarie, Timișoara. — Manifest: an III, Nr. 1 Ianuarie, Iași. — Progres și Cultură: an IV, Nr. 1 Ianuarie, T. Mureș. — Răsăritul: an XVIII, Nr. 1 Ianuarie, București. — Libertatea: an IV, No. 1, 2, 3, 4 Ianuarie—Februarie, București. — Inmuguriri: an IV, Nr. 1—6 1935, Fălticeni. — Blajul: anul II, Nr. 11—12 Dec. 1935, Blaj. — Fruncea: an III, Nr. 1—7 Ianuarie—Februarie, Timișoara. — Film: an III, Nr. 57, Timișoara. — Meridian: caietul 8, Craiova. — Rânduri: an I, Fănață Bihor. — Pământul: an V, Ianuarie, Călărași. — Satul: an VI, Nr. 62 Ianuarie, București. — Femeia Satelor: an I, Nr. 11—12 Deva. — Revistă Vremii: an II, Nr. 5—6 Ianuarie, Galați. — **Ziare**: Drapelul nostru, anul I, Nr. 28 Ianuarie, București. — Ogorul, an II București. — Atacul, an II, Focșani. — Vestul, an 7 Timișoara. — Oituzul, an I, Sf. Gheorghe. — Ideea Națională, an III, Buzău.

LEI 15.—

CONCORDIA
INSTITUT DE ARTE
GRAFICE ȘI EDITURĂ
S. A ARAD